University of Sistan and Baluchestan

Geography and Territorial Spatial Arrangement

Print ISSN: 2345 - 2277 Online ISSN: 2783 - 5278

Association of Geography and Planning of Border Areas of Iran

Explaining the Role of the Environmental Quality of Residential Neighborhoods in the Psychological Well-Being of Residents (Case Study: Sayan Neighborhood of Zanjan City)

Shahram Mohammadi [1]✉, Mahin Nastaran [2], Homayoon Nooraie [3]

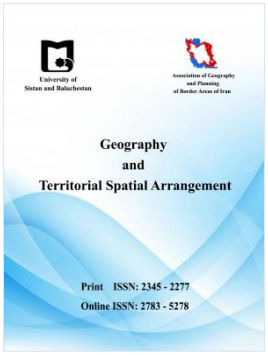
1. PhD Student of Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.
✉ E-mail: sh.mohamadi@aui.ac.ir
2. Associate Professor of Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.
E-mail: h.nooraie@aui.ac.ir
3. Assistant Professor of Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.
E-mail: m.nastaran@aui.ac.ir

How to Cite: Mohammadi, SH; Nastaran, M & Nooraie, H. (2024). Explaining the Role of the Environmental Quality of Residential Neighborhoods in the Psychological Well-Being of Residents (Case Study: Sayan Neighborhood of Zanjan City). *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14 (51), 219-224.

DOI: http://dx.doi.org/ 10.22111/GAIJ.2024.47723.3174

Article type:
Research Article

Received:
13/01/2024
Received in revised form:
09/03/2024
Accepted:
06/04/2024
Publisher online:
14/04/2024

Keywords:
The quality of environment, psychological health and wellbeing, Zanjan city.

ABSTRACT

With the beginning of paying attention to the concept of environmental quality in recent decades, the importance of studying the psychological quality of urban environments has gradually increased. This has been largely neglected in relation to informal neighborhoods. In this regard, the aim of the present study is to explain the role of the quality of the physical and functional environment of Sayan informal neighborhood in Zanjan city in the psychological well-being of the residents. The research is classified as exploratory-analytical research. The approach of the research is quantitative and in terms of the application of the results, it can be considered as applied research. Collecting the required data and information has been done through library studies and field methods. The collection and assessing of the data related to the quality of the environment was done through a researcher-made questionnaire, 54-question Ryff questionnaire was used to assess the psychological well-being of the residents. The statistical sample includes 134 residential plates that have been questioned systematically by referring to the doors of the houses. Structural equation modeling and Smart PLS software have been used to analyze effect-oriented indicators and examination of their relationship with the psychological well-being of residents. Expert observation data have also been evaluated using the qualitative analysis method. Findings show that the quality of the physical environment is more effective than the quality of the functional environment in the psychological well-being of the residents of Sayan neighborhood. This is done through three components including environmental health, legibility and authenticity of environment. The quality of the functional environment also affects the psychological well-being of the residents through the land use.

© the Author(s). **Publisher**: University of Sistan and Baluchestan

Extended Abstract

Introduction

Increasing the speed of growth and expansion of cities with the impact of urban population growth and technological advances has caused the emergence of new issues and characteristics in cities.Various researches in this field show that different dimensions of the quality of urban environments play an important role in the quality of life and happiness of citizens, and citizens can be more useful for their society and environment by taking advantage of the capabilities and facilities of the environment, this could be achieved through the relationship between the characteristics of the quality of the environment and the psychological characteristics of people and achieving a level of individual self-actualization.

In relation to the aforementioned cases, the quality of the informal neighborhood of Sayan in Zanjan city has created unfavorable conditions. This issue has been realized through several issues, such as the chaotic and inappropriate state of the physical and functional environmental quality of the mentioned neighborhood, in which the extent and mechanism of the effects is considered a fundamental challenge.In this regard, the present study is aimed to explain the role of the physical and functional environmental quality of Sayan informal neighborhood in Zanjan city in the psychological well-being of the residents.

Study Area

The city of Zanjan is located on the road between Tehran and Tabriz, one of the cities in the eastern part of Zanjan province, and the area of the city is 6160 hectares. The population of the city is conisist of 430,871 people. Zanjan is considered as the first and largest urban point of the province in the population category of 250-500 thousand people and the political-administrative center of Zanjan province.

Sayan neighborhood of Zanjan is one of the relatively old informal settlements and its population is equal to 4376 people. The area of this neighborhood is about 44 hectares. Barren lands and gardens occupy a large part of the neighborhood. The population and building density is low, and in terms of the level of citizenship is in a poor condition. Among other outstanding characteristics of the said neighborhood is its isolation through the railway line and the Zanjan-Tehran highway and the distance from the physical fabric of other neighborhoods in Zanjan. Functionally, the issue has largely isolated Sayan neighborhood.

Material and Methods

The current research is classified as exploratory-analytical research. The approach of the research is mixed and in terms of the application of the results, it can be considered as applied research.

The collection of data and information has been done through library studies and field methods. The field methods used include the use of semi-structured questionnaire, interview and observation. A 54-question RIF questionnaire was used to evaluate the psychological well-being of the residents.

The statistical population of the research includes the residents of all the residential plates of Sayan neighborhood and the number of members of the statistical sample of the research is equal to 134 residential plates. Completing the questionnaires at the Sayan neighborhood has been done systematically in the whole neighborhood and by referring to the door of the houses. Structural equation modeling method and Smart PLS software were used to analyze effect-oriented data. Expert observation data have also been qualitatively analyzed.

Result and Discussion

By examining the coefficient of determination of the psychological well-being structure, it was determined that the said structure is explained by the effect-oriented indicators of the physical and functional environmental quality structures to the extent of 0.266. In this way, the physical environmental quality construct confirms a significant relationship with the psychological well-being construct with a probability of 0.002, path coefficient of 0.518, and significance coefficient of 3.186. The structure of functional environmental quality also has a probability of 0.84, path coefficient of -0.029, and significance coefficient of 0.203 without a significant effect on the structure of psychological well-being.

Examining the indirect relationships between structures shows significant relationships between a number of sub-structures. So that, the readability sub-structure has a relationship with all the sub-scales of the psychological well-being structure. The construct of environmental health also has a relationship with other subscales of well-being, apart from the constructs of autonomy and mastery over the environment, and finally, the construct of authenticity, apart from the construct of autonomy, has a meaningful relationship with other subscales of psychological well-being.

Examining the relationship between the indicators of expert observation and psychological well-being shows that the components of passages and land use have a significant relationship with the subscale of mastering over the environment, and the component of view and landscape also has a significant relationship with the subscales of purposeful life and personal growth.

Conclusion

Based on the results, the structure of psychological well-being in Sayan neighborhood is explained by the quality of the physical and functional environment to the extent of 0.266, this relationship is statistically significant but weak. In investigating how the quality of the physical and functional environment affects the psychological well-being of the residents, the aforementioned relationship mechanism has been considered. So that, some of the environmental factors and variables have a greater and more meaningful role in the overall state of psychological well-being in general and its subscales in particular. Among the mentioned factors, the quality of the physical environment has a more greater role than the quality of the functional environment. This is achieved through 3 effect-oriented components including environmental health, readability and authenticity of the environment, as well as 2 components of expert observation including passages, view and landscape, and has caused the formation of special psychological well-being characteristics of Sayan's informal neighborhood over time. In relation to the quality of the functional environment, the only effective component is land use, which has a significant relationship with the subscale of mastery over the environment.

Key words: The quality of environment, psychological health and wellbeing, Zanjan city.

References *(In Persian)*

Aaeidi Monfared, Sanaz and Glrou, Amir (2019), Assessment of Mental Health Promotion in Abandoned Urban Areas Focusing on the Formation of a Healthy City Case Study: Mashhad City, Journal of GEOGRAPHY AND HUMAN RELATIONSHIPS, Volume 2, Issue 2 - Serial Number 6, pp: 58-82. *(In Persian)*

DOR: 20.1001.1.26453851.1398.2.2.4.4

https://www.gahr.ir/article_95610.html

Abdolahzade fard and Shamsodini, Ali (2020), Neighborhood Environmental Quality and Its Role Regarding the Residents' Spiritual and Mental Health (Case Study of Sang Siyah District, Shiraz Metropolis), Journal of Urban Planning Knowledge, Volume 4, Issue 2 - Serial Number 11, pp: 95-114. *(In Persian)*

doi: 10.22124/UPK.2020.14650.1307

https://upk.guilan.ac.ir/article_4003.html

Abroun, Ali Asghar; Gharai, Fariba and Tabatabaeian, Maryam (2019), Analysis of Dimensions of Neighborhood Environmental Qualities Affecting Mental Health of Citizens, Case Study: Bahar & Enghelab-e Eslami Neighborhoods, Sabzevar, Armanshahe Architecture & Urban Development Journal, Volume 11, Issue 25, pp: 251-263. *(In Persian)*

https://www.armanshahrjournal.com/article_85113.html

Armanshahr Consulting Engineers (1385), Zanjan city detailed revision plan, second volume, general studies at the scale of the master plan, Housing and Urban Development Organization of Zanjan province. *(In Persian)*

Azade, Seyed Reza (2020), Investigation the Relationship between the Physical Quality of Residential Neighborhoods and Mental Health of Citizens in Order to Urban Sustainable Development. (Case study: Mardavij and Moft-Abad Neighborhood- Isfahan), PhD Thesis in Geography and Urban Planning, Mohammadi Sidahmadyani, Jamal, Isfahan University, Faculty of Geographical Sciences and Planning. *(In Persian)*

https://lib.ui.ac.ir/dL/search/default.aspx?Term=19826&Field=0&DTC=3

Azimi, Elmira; Sattarzade, Daryoush; Bolbolian, Lida; Abdollahzade Taraf, Akbar and Faramarzi Asl, Mahsa (2021),Evaluation of the effect of physical-environmental factors of public spaces on the mental health of citizens (Case study: Ardabil city), Journal of Applied Researches in Geographical Sciences, Volume 20, Issue 59 , pp: 307-319. *(In Persian)*

https://jgs.khu.ac.ir/article-1-3755-fa.html

Barzegar, sadegh; Heydari, Taghi and Anbarloo, Alireza (2019),Analysis of Informal Settlements with the approach of livability Case study : Informal neighborhoods of zanjan city, Journal of Regional Planning, Volum 9, Issue 33 - Serial Number 33, pp: 137-152. *(In Persian)*

DOR: 20.1001.1.22516735.1398.9.33.10.3

https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_3429.html

Bond, L., Kearns, A., Mason, P., Tannahill, C., Egan, M., and Whitely, E., (2012), Exploring the relationships between housing, neighborhoods and mental wellbeing for residents of deprived areas, BMC Public Health, 12: 1–14.

https://doi.org/10.1186/1471-2458-12-48

Chang, P; Tsou, C and Li, Y-S., (2020), Urban-greenway factors influence on older adults psychological well-being: A case study of Taichung, Taiwan, Urban Foresty& Urban Greening, 49, 126606.

https://doi.org/10.1016/j.ufug.2020.126606.

Dehghan, Fatemeh; Golkar, Koroush and Hakimian, Pantea (2022),The Role of Urban Design on Mental Health: A Proposed Conceptual Framework for the Relationship between Urban Environmental Qualities and Mental Health of City-Dwellers, with an Emphasis on Depression, Armanshahe Architecture & Urban Development Journal, Volume 15, Issue 38 - Serial Number 38, pp:199-215. *(In Persian)*

doi: 10.22034/AAUD.2022.261740.2372

https://www.armanshahrjournal.com/article_152332.html

Dong, H and Qin, B., (2017), Exploring the link between neighborhood environment and mental wellbeing: A case study in Beijing, China. Landscape and Urban Planning. 164: 71-80.https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.04.005

Forsyth, A., (2020), What is a healthy place? Models for cities and neighbourhoods, Journal of Urban Design, 25(2): 186-202.DOI: 10.1080/13574809.2019.1662718

Ghazavi, Zahra; Zeighami, Reza; Sarichloo, Mohamad Ebrahim nad Shahsavari, Saeed (2019), The Effects of Educating Cognitive Emotion Regulation Strategies on Psychological well-being of Nurses Resiliency in Departments of Psychiatry, Iranian Journal of Psychiatric Nursing, Volume 7, Issue 4, pp :64-73. *(In Persian)*

https://ijpn.ir/article-1-1406-fa.html

Gifford, R and Sussman, R (2012), In book: Handbook of metropolitan sustainabilityChapter: Urban Psychology: The Psychological Needs of City DwellersPublisher: Woodhead Publishing LtdEditors: F. Zeman .

https://doi.org/10.1533/9780857096463.6.625

Hakimian, Pantea and Mazhari, Mehrnoosh (2020), Proposing a Conceptual Framework Determining Urban Design Qualities Related to the Mental Health of Urban Neighborhood Residents, Journal of Urban Design Discourse, Volume 1, Issue 1, pp: 11-17. *(In Persian)*

https://udd.modares.ac.ir/article-40-34548-fa.html

Hatefnia, Fateme; Dortaj, Fariborz; Alipour, Ahmad and Farrokhi, Nourali (2019), Effect of Procrastination on Psychological Well Being: Mediating Roles of Flow Experience, Life Satisfaction and Positive-Negative Affective, Journal of Social Psychology Research, Volume 9, Issue 33, pp: 53-76. *(In Persian)*

https://www.socialpsychology.ir/article_91536.html

Hekmati, Amir Hossein; Joodaki, Hamid Reza and Ziari, Yousef Ali (2023), Analysis of the relationship between urban livability and environmental sustainability in area 22 of Tehranmetropolis, Journal of Natural Ecosystems of Iran, Issue 4 Volume 13, pp: 39-54. *(In Persian)*

https://sanad.iau.ir/Journal/nei/Article/983341

Hong, S.-K.; Lee, S.-W.; Jo, H.-K and Yoo, M., (2019), Impact of Frequency of Visits and Time Spent in Urban Green Space on Subjective Well-Being. Sustainability, 11, 4189.

https://doi.org/10.1093/jurban/jti001.

Iran Statistics Center (2015), detailed results of the general population and housing census, Tehran: Strategic Planning and Supervision. *(In Persian)*

Karimi, Firoozeh; Charehjoo, Farzin and Kasra Ketabollahi (2022), Evaluating the Effects of Urban Design Qualities on the Citizens Mental Health and Happiness: A Case Study of Sanandaj City (Chaharbagh and Soran Neighborhoods), Journal of Geography and Environmental planning, Volume 33, Issue 4 - Serial Number 88, pp: 27-48. *(In Persian)*

doi: 10.22108/GEP.2022.131505.1468

https://gep.ui.ac.ir/article_26860.html

Lashkari, Elham and Khalaj, Mehrshad (2006), Measuring the quality of the urban environment with place-based approach, Tehran: Ganje Honar Publications. *(In Persian)*

Lecic-Tosevski, D., (2019), Is urban living good for mental health?, Current Opinion in Psychiatry: 32 (3): 204-209.

doi: 10.1097/YCO.0000000000000489

Mehdizade, Javad (2007), Urban strategic planning (recent global experiences and its place in Iran), Tehran: Payam Sima design and publishing company. *(In Persian)*

Mishra, A and Yu, R., (2020), Urban planning & mental health: How can we design healthier cities for our aging population to improve mental health outcomes?, University of Western Ontario Medical Journal, 88(2): 6-33.

https://doi.org/10.5206/uwomj.v88i2.7307

Pakzad, Jahanshah (2010), AN INTELECTUAL HISTORY OF URBANISM (2) from Quantity to Quality,First edition, Tehran: Armanshahr Publications. *(In Persian)*

Pfeiffer, D and Cloutier, S., (2016), Planning for happy neighborhoods, Journal of the American Planning Association, 82(3): 267–279.

http://dx.doi.org/10.1080/01944363.2016.1166347

Pourahmad, Ahmad; Fahadi, Ebrahim; Ghorbani and Doorudinia (2018),The Impact of Urban Prospects on Mental Health of Citizens (Case study: 2nd and 9th regions of Tehran), Journal of Sustainable City, Volume 1, Issue 3, pp: 17-33. *(In Persian)*

doi: 10.22034/JSC.2018.88476

https://www.jscity.ir/article_88476.htm

Rafeeian, Mojtaba and Molodi, Jamshid (2011),Approaches and methods of urban residential Environmental Quality assessment, First edition, Tehran: Azarakhsh Publications. *(In Persian)*

Rafeeian, Mojtaba; Asgarizade, Zahra and Farzad, Mahnaz (2013), Urban Environments Desirability Analytical Approach to measure Urban Environmental Quality, First edition, Tehran: Shahr Publications. *(In Persian)*

Rollings, K.A, Wells, N. M, Evans, G.W, Bednarz, A and Yang, Y., (2017), Housing and neighborhood physical quality: Children's mental health and motivation, Journal of Environmental Psychology, 50: 17-23.

https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.01.004

Roslan, S.; Ahmad, N.; Nabilla, N. and Ghiami, Z., (2017), Psychological Well-being among Postgraduate Students, Acta Medica Bulgarica, (44)1: 35-41.

https://doi.org/10.1515/amb-2017-0006

Rugel, EJ; Carpiano, RM; Henderson, SB and Brauer, M., (2019), Exposure to natural space, sense of community belonging, and adverse mental health outcomes across an urban region. Environ Res, 171:365-377.

doi:10.1016/j.envres.2019.01.034

Ryff, C. D (1989), Happiness is everything, or is it? Exploration on the meaning of psychological wellbeing, Journal of Personality and Social Psychology, 57(6): 1069-1081.

https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069

Saberi, Naimeh; Pourshariari and Abdollahi, Abbas (2023), The moderating Role of Length of Residence in the Relationship between Place Attachment, Mental Health, and Social Well-being in Women Living in Tehran, Journal of Social Psychology Research, Volume 13, Issue 50, pp: 43-56. *(In Persian)*

https://doi.org/10.22034/spr.2023.389590.1823

http://www.socialpsychology.ir/article_178107.html

Sadat Hoseini, Hakime and Abdi Zarrin, Sohrab (2020), Basics of psychological well-being, Tehran: Yar Poya Publications. *(In Persian)*

Shahabi Shahmiri, Mojtaba and Khatami, Seyed Mahdi (2021), Developing a Research Agenda on the Relationship between Physical Environment and Mental Health, Journal of URBAN STRUCTURE AND FUNCTION STUDIES, Volume 7, Issue 25, pp: 85-114. *(In Persian)*

doi:10.22080/USFS.2020.18382.1950

https://shahr.journals.umz.ac.ir/article_3003.html

Tabatabaian, Maryam and Tamannaee, Mina (2014), Investigation the Effect of Built Environments on Psychological Health, Armanshahe Architecture & Urban Development Journal, Volume 6, Issue 11, pp: 101-109. *(In Persian)*

https://www.armanshahrjournal.com/article_33468.html

Vujčić, M; Tomićević, J; Zivojinovic, I and Tosković, O., (2019), Connection between urban green areas and visitors' physical and mental well-being, Urban Forestry & Urban Greening. 40: 299–307.

https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.01.028

Wang, R; Yao, Y; Bloom, M; Feng, Z; Yuan, Y; Zhang, J; Liu, P; Wu, W; Lu, Y; Baranyi, G; Wu, R; Liu, Y and Dong, G., (2019), Residential greenness, air pollution and psychological well-being among urban residents in Guangzhou, China, Science of The Total Environment. 711. 134843.

https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.134843

Zhang, F; Li, D; Ahrenzen, S and Feng, H., (2019), Exploring the inner relationship among neighborhood environmental factors affecting quality of life of older adults based on SLR–ISM method, Journal of Housing and Built Environmen, 35: 215–242.

https://doi.org/10.1007/s10901-019-09674-y

Zijlema, WL; Triguero-Mas, M; Smith, G., (2017), The relationship between natural outdoor environments and cognitive functioning and its mediators. Environ Res,155: 268-275.

doi:10.1016/j.envres.2017.02.017

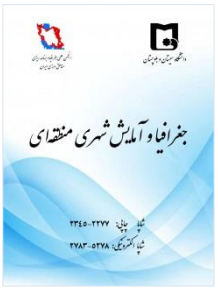
جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای
شاپا چاپی: ۲۳۴۵-۲۲۷۷ شاپا الکترونیکی: ۲۷۸۳-۵۲۷۸
دانشگاه سیستان و بلوچستان

تبیین نقش کیفیت محیط محلّه‌های مسکونی در بهزیستی روان‌شناختی ساکنان (نمونهٔ موردی: محلّه غیررسمی سایان شهر زنجان)

شهرام محمدی [۱*]، مهین نسترن [۲]، همایون نورائی [۳]

مقاله پژوهشی

جغرافیا و آمایش شهری–منطقه‌ای
تابستان ۱۴۰۳، سال ۱۴، شمارهٔ ۵۱
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۲۳
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۲/۱۹
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۱۸
صفحات : ۲۲۲-۲۱۹

واژه‌های کلیدی:
کیفیت محیط، سلامت و بهزیستی روان‌شناختی، شهر زنجان.

چکیده

با رواج رویکرد تعامل فرد با محیط در مطالعات کیفیت محیطی، وضعیت محیط زندگی شهروندان به‌ویژه در سکونت‌گاه‌های غیررسمی، مورد تردید و سوال می‌باشد. زیرا این سکونت‌گاه‌ها می‌توانند آثار جبران-ناپذیری بر وضعیت روحی و روانی ساکنان برجای گذاشته و در کیفیت زندگی آنان مؤثر باشند. در این راستا، هدف پژوهش حاضر تبیین نقش کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محلهٔ غیررسمی سایان شهر زنجان، در بهزیستی روان‌شناختی ساکنان است. پژوهش حاضر، در زمرهٔ پژوهش‌های اکتشافی - تحلیلی قرار می‌گیرد. رویکرد پژوهش کمّی بوده و از نظر کاربست نتایج، می‌توان آن‌را در زمرهٔ پژوهش‌های کاربردی به‌شمار آورد. گردآوری داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز ازطریق مطالعات کتابخانه‌ای و روش‌های میدانی انجام گردیده است. گردآوری و ارزیابی داده‌های مرتبط با کیفیت محیط، ازطریق پرسشنامه محقق ساخته بوده و جهت ارزیابی وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان از پرسشنامهٔ ۵۴ سوالی «ریف» استفاده شده است. نمونه آماری مورد مطالعه شامل ۱۳۴ پلاک مسکونی است که به‌صورت سیستماتیک و با مراجعه به درب منازل مورد پرسش‌گری قرارگرفته‌اند. جهت تجزیه و تحلیل شاخص‌های اثرمحور و بررسی روابط آن با وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان، از مدل‌سازی معادلات ساختاری و از نرم‌افزار «Smart PLS» سوده برده شده است. داده‌های مشاهدهٔ کارشناسی نیز با استفاده از روش تحلیل کیفی مورد ارزیابی قرارگرفته‌اند. براساس نتایج به‌دست آمده؛ سازهٔ بهزیستی روان‌شناختی در محله غیررسمی سایان به‌میزان ۰/۲۶۶ توسط کیفیت محیط کالبدی و عملکردی تبیین می‌گردد. این مهمّ بیش از همه ازطریق کیفیت محیط کالبدی با ضریب معناداری ۳/۱۸۶ و ازطریق ۳ مولفهٔ بهداشت محیطی، خوانایی و اصالت محیط بر وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان محله غیررسمی سایان، مؤثر واقع‌می‌گردد و نشان‌دهندهٔ نقش معنادار کیفیت محیط کالبدی و عملکردی بر بهزیستی روان‌شناختی ساکنان است.

مقدمه

رشد روزافزون شهرها، متأثر از رشد جمعیت و مهاجرت، باعث ظهور ویژگی‌ها و شرایط جدیدی در ساختار و عملکرد شهرها شده‌است (حکمتی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۰-۳۹). افزایش جمعیت شهری، همراه با افزایش آهنگ سرعت تغییرات در دنیای شهری کنونی، به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، توان تطبیق محیط شهرها با نیازهای متنوع شهروندان را به‌شدّت دچار دگرگونی و آشفتگی نموده و محیط‌های شهری امروزی، موجودی ناآشناتر از هر زمان و مکانی نمود پیدا کرده‌اند. (Rugel and et al, 2019: 2). محیط‌های مذکور، ضمن تأمین امکانات و خدمات مورد نیاز برای ساکنان خود، همزمان تهدیدی بالقوه برای سلامت روانی شهروندان به‌شمار می‌روند (Lecic-Toseveski, 2019: 207). از سویی دیگر می توان آن ها را دارای نقشی تعیین‌کننده در کیفیت زندگی و شادی

۱- دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول) sh.mohamadi@aui.ac.ir
۲- دانشیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران. h.nooraie@aui.ac.ir
۳- استادیار گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران. m.nastaran@aui.ac.ir

ساکنان شهری ایفا می‌نمایند. در این ارتباط می‌توان ادعا نمود که شهروندان با بهره‌گیری از قابلیت‌ها و امکانات محیطی، می‌توانند برای جامعه و محیط خود مفیدتر واقع گردند. این مهم، از طریق ارتباط بین ویژگی‌های کیفیت محیط با ویژگی‌های روان‌شناختی افراد و دست‌یابی به سطحی از خودشکوفایی فردی، محقّق می‌گردد (کریمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۷-۲۷). در مجموع رضایتمندی ساکنان از محیط شهری محله‌های مسکونی، عاملی مؤثر در تعیین توانایی‌ها و محدودیت‌های روحی و روانی آنان می‌باشد (Forsyth, 2019: 6). اثرگذاری محیط‌های شهری در کلّ، به‌ویژه در سطح محدوده‌های مختلف شهری بر وضعیت سلامت و بهزیستی روان‌شناختی شهروندان را، می‌توان از پدیده‌های چالش‌برانگیز معاصر دانست. این مهم، از طریق بررسی نقش اجزا و بخش‌های مختلفی از محیط بر نیازها و تمایلات روانی انسان، در حال گسترش می‌باشد (Lecic-Toseveski, 2019: 204).

در رابطه با موارد پیش‌گفته، وضعیت شهر زنجان به‌عنوان یک شهر میانه‌اندام، با میزان جمعیت ۴۳۰۸۳۱ نفر (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و با مساحت ۶۱۶۰ هکتار، قابل‌توجه و مطالعه می‌باشد. از آن‌جهت که میزان سطح سکونت‌گاه‌های غیررسمی در این شهر، برابر با ۲۳۶/۲ هکتار بوده و در سطح هر کدام از آن‌ها شرایط ویژه‌ای حاکم است (برزگر و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۴). در این رابطه، کیفیت محیط محله غیررسمی سایان شهر زنجان در مقایسه با سایر محله‌های شهر از جمله محله‌های برنامه‌ریزی‌شده و بافت قدیم و حتّی سایر سکونت‌گاه‌های غیررسمی، شرایط خاصی را به‌وجود آورده است. این مهم از طریق مسائل متعدد در قالب کیفیّت محیط کالبدی و عملکردی، از قبیل: وضعیت نامناسب معابر و دسترسی‌ها، آشفتگی منظر، بهداشت محیطی ضعیف و ایمنی و امنیت پایین، در کنار کمبود و نبود بسیاری از فعالیت‌های ضروری و اختیاری از قبیل: کاربری‌های بهداشتی-درمانی، فرهنگی، ورزشی و فضای سبز شهری صورت پذیرفته است. تمام این مسائل در کنار عوامل ویژهٔ کالبدی و عملکردی مانند جدایی بافت محله سایان از سایر محله‌ها، توسط اتوبان و راه‌آهن زنجان-تهران و انزوای محیطی محله در کنار وجههٔ شبه‌روستایی آن، به‌وجود آورندهٔ محیطی بوده است که در آن میزان و سازوکار آثار کیفیت محیط بر نیازها و تمایلات روحی و روانی انسان، چالشی اساسی محسوب می‌گردد. در این راستا، هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین نقش کیفیّت محیط کالبدی و عملکردی محله غیررسمی سایان شهر زنجان، در وضعیّت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان می‌باشد. گام‌های اصلی دست‌یابی به هدف اصلی، در قالب اهداف فرعی زیر طرح گردیده‌اند:

۱- بررسی‌میزان تأثیر کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محله غیررسمی سایان، بر بهزیستی روان‌شناختی ساکنان.

۲- بررسی‌نحوهٔ تأثیرکیفیت‌محیط‌کالبدی و عملکردی محله غیررسمی‌سایان، برمیزان‌بهزیستی‌روان‌شناختی ساکنان.

جهت دست‌یابی به اهداف پیش‌گفته، پرسش‌های زیر مطرح شده و پژوهش حاضر به‌دنبال پاسخگویی به آن‌ها، در راستای دست‌یابی به اهداف پژوهش می‌باشد.

پرسش اصلی:

- کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محله غیررسمی سایان شهر زنجان، چه نقشی در وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان ایفا می‌نماید؟

پرسش‌های فرعی:

۱-کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محله غیررسمی سایان شهر زنجان، به چه میزان بر بهزیستی روان‌شناختی ساکنان مؤثر است؟

۲-کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محله غیررسمی سایان شهر زنجان، چگونه بر میزان بهزیستی روان‌شناختی ساکنان مؤثر واقع می‌گردد؟

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

به‌دنبال بی‌اعتمادی به برنامه‌ریزی بر اساس مدل‌ها و روش‌های کمّی، گرایش به کیفیت و روش‌های کیفی از دهۀ ۱۹۶۰ تقویت شده است. در پاسخ به این الگوی تغییریافته، توجه به کیفیّت در محیط و فضاهای شهری، بیش از پیش در دستور کار برنامه‌ریزان و طراحان شهری قرار گرفته است (رفیعیان و مولودی، ۱۳۹۲: ۴۱-۴۰). نوع تفکرات حاکم بر مطالعات کیفیت محیط (شهری)، حداقل سه مرحلۀ متمایز را از دهۀ ۶۰ تاکنون پشت سر گذاشته و در گذار از هر مرحله به مرحله بعدی، تحوّل یافته است. پژوهش‌های اولیه در مورد کیفیت محیط، آن‌را مقوله‌ای کاملاً ذهنی، سلیقه‌ای و مستقل از ساختار و خصوصیات محیط کالبدی می‌دانستند (لشکری و خلج، ۱۳۹۳: ۱۴-۱۳). در ادامه و در طی دهۀ ۷۰، بررسی و مطالعۀ کیفیت‌های محیطی ازطریق کندو کاو در محتویات ذهنی-روانی ادراک‌کنندگان فضا و استفاده از علوم رفتاری در کشف کیفیت‌های محیطی، شدیداً مورد انتقاد قرار گرفت و طراحان شهری نوخردگرا همچون آلدو روسی و کریستوفر الکساندر، کیفیت محیط را واجد ماهیتی عینی برشمرده و محوریّت دیدگاه‌های این نظریه‌پردازان بر اصالت فرم و کالبد، در حیات بخشیدن به مفهوم «محیط باکیفیت» قرارگرفت(پاکزاد، ۱۳۸۹: ۳۵۸-۳۳۳).

دهۀ ۸۰ میلادی، دهه‌ای بود که در آن دیدگاه‌های مبتنی بر اصالت فرد و اصالت محیط به‌دلیل ماهیت سلبی و انعطاف‌ناپذیر خود، مورد انتقاد قرار گرفت. همچنین، تعامل و دادوستد بین الگوهای فکری و فرهنگی استفاده‌کنندگان از محیط‌های مسکونی شهری و مشخصات فیزیکی و قابل‌مشاهدۀ این محیط‌ها، مورد تأکید قرار گرفت. از این‌رو، تأمل در باب مفهوم کیفیت در محیط‌های مسکونی از دریچه نگرش قائل به نقش تعیین‌کننده کنش متقابل ساکنین با محیط‌های زندگی خویش بروز و ظهور یافت. دیدگاه‌های مبتنی بر تعامل فرد با محیط به‌واسطۀ اهمیتی که توأمان برای تعاملات عاطفی فرد ناظر با محیط مورد اشاره و نیز خصوصیات کالبدی و عینی محیط قائل‌اند، ماهیت مطلقاً عینی یا ذهنی نداشته و برخلاف دو دستۀ قبلی، جنبه یقینی و قطعی ندارند (لشکری و خلج، ۱۳۹۳: ۱۵-۱۳). نظریه‌پردازان تجربه‌گرایی همچون لینچ و اپلیارد را می‌توان در این حوزه مورد شناسایی قرار داد (پاکزاد، ۱۳۸۹: ۱۸۹-۱۶۷).

جدول ۱-دوره‌های زمانی و گونه‌شناسی تفکرات حاکم بر کیفیت محیط شهری

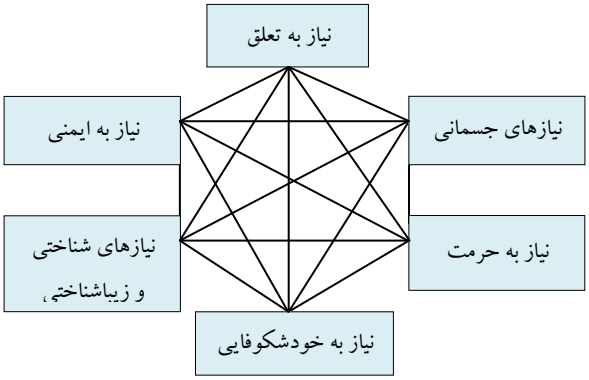
دوره زمانی	نوع تفکر	صاحبان تفکر
دهه ۱۹۶۰	فرد محور کیفیت محیط را مقوله‌ای کاملاً ذهنی و سلیقه‌ای و مستقل از ساختار و خصوصیات محیط کالبدی می‌دانستند.	نظریه‌پردازان شهری عمدتاً به دیسیپلین‌هایی خارج معماری، طراحی و برنامه‌ریزی شهری تعلق دارند.
دهه ۱۹۷۰	محیط –محور به دلیل اصالتی که برای فرم و کالبد در حیات بخشیدن به مفهوم «محیط با کیفیت» قائل‌اند، واجد ماهیتی عینی می‌باشد.	طراحان شهری نو خردگرا آلدو روسی و کریستوفر الکساندر
از دهه ۱۹۸۰ تاکنون	مبتنی بر تعامل فرد با محیط به واسطه اهمیتی که توأمان برای تعاملات عاطفی فرد ناظر با محیط مورد مشاهده و نیز خصوصیات کالبدی و عینی محیط قائل‌اند، ماهیت مطلقاً عینی یا ذهنی نداشته و برخلاف دو دسته قبلی جنبه یقینی و قطعی ندارند.	نظریه‌پردازان تجربه‌گرا لینچ، اپلیارد، کرمونا، پانتر و غیره

(منبع: لشکری و خلج، ۱۳۹۳: ۱۶)

یکی از نتایج توجه به مفهوم کیفیت زندگی در برنامه‌ریزی (شهری)، درنظر گرفتن نتایج و آثار کیفی توسعه، بر روان و حیات معنوی انسان‌ها است، این امر به نوبه خود مستلزم شناخت نیازهای انسانی و تنوع آن‌هاست که بسیار فراتر از نیازهای زیستی یا اقتصادی است. براساس نظریهٔ معروف آبراهام مازلو،[1] روان‌شناس انسان‌گرای آمریکایی، کلیه نیازهای انسان به شش گروه اصلی تقسیم می‌شود که به ترتیب از ساده به پیچیده یا به‌عبارتی دیگر از نیازهای ابتدایی به نیازهای سطح بالا عبارت‌اند از:

الف- نیازهای زیستی،[2] ب- نیازهای ایمنی،[3] پ- نیازهای تعلق،[4] ت- نیازهای حرمت،[5] ث- نیازهای زیباشناختی،[6] ج-نیازهای خودشکوفایی[7] (مهدیزاده، ۱۳۸۶: ۴۷-۴۶).

مازلو معتقد است که نیازهای مذکور نه به‌صورت بی‌ارتباط و جدای از هم، بلکه به‌صورت سلسله مراتبی از نیازها در طول زندگی فرد بروز می‌یابند و وابستگی زیادی به فرهنگ اجتماعی که اشخاص در آن زندگی می‌کنند، دارند. از طرفی این نیازها کاملاً در ارتباط بایکدیگر هستند، یعنی بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و از هم تأثیر می‌پذیرند. به‌عنوان مثال نیازهای رده‌های بالا می‌تواند رضایت خاطری ایجاد کند که نیازهای سطح پایین مانند بقا، آرامش جسمی و طول عمر را برطرف نماید. بنابراین سلسله‌مراتب سفت و سختی و چنین خط کشی دقیق و محکمی بین نیازهای ما وجود ندارد. پس می‌توان گفت که ارتباط بین نیازها نه سلسله مراتبی بلکه متقابل می‌باشد (پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۴: ۱۴). رابطه بین نیازهای انسانی در مدل مازلو را می‌توان چنین نشان داد:

شکل ۱- ارتباط متقابل بین نیازها،
(منبع: پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۴: ۱۵)

در این میان روان‌شناسی مثبت شاخه‌ای از روان‌شناسی است که به شناسایی و گسترش عواملی که باعث رشد و شکوفایی فرد و جامعه می‌شود تمرکز می‌نماید. این شاخه جدید از روان‌شناسی به‌جای تمرکز بر درمان کمبودها و ناتوانی‌ها بر افزایش شادمانی و بهزیستی و مطالعه علمی نیرومندهای شخصی و سیستم‌های اجتماعی مثبت در ارتقای بهزیستی روانی مطلوب تأکید دارد (سروستان، ۱۳۹۸: ۹۰). رویکرد روان‌شناسی مثبت، باتوجه به استعدادها و توانمندی‌های انسان (به‌جای پرداختن به ناهنجاری‌ها و اختلال‌ها)، هدف نهایی خود را شناسایی سازه‌ها و

1 . Abraham Maslow
2 . Physiological Needs
3 . Safety Needs
4 . Belongingness Needs
5 . Esteem Needs
6 . Aesthetic Needs
7 . Self-Actualization Needs

شیوه‌هایی می‌داند که بهزیستی و شادکامی انسان را به‌دنبال دارد. از این رو عواملی که سبب سازگاری هرچه بیشتر آدمی با نیازها و تهدیدهای زندگی می‌گردند، بنیادی‌ترین سازه‌های مورد پژوهش این رویکرد می‌باشند. یکی از این سازه‌ها، بهزیستی روان‌شناختی است (سادات حسینی و عبدی زرین، ۱۳۹۹: ۲۵-۲۴).

مفهوم بهزیستی در ارتباط با سلامت روانی افراد در قالب سازه بهزیستی روان‌شناختی یا روانی مطرح گردیده است. برخی از پژوهشگران این سازه را تجربه فرد از اهداف تکمیل‌شده‌اش می‌دانند (Roslan and et al, 2017: 35). بهزیستی روان‌شناختی از منظر روان‌شناسان اجتماعی نوعی احساس رضایت می‌باشد (هاتف‌نیا و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۳) این مهم به‌معنای رفاه و سرخوشی و دست‌یابی فرد به توان کامل بالقوه تعریف‌شده و شامل رضایت از زندگی، عاطفه مثبت و منفی و شادکامی است (قضاوی و همکاران، ۱۳۹۸: ۶۶). از محققین برجسته حوزه مطالعاتی مربوط به بهزیستی، ریف[1] (۱۹۸۹) معتقد بود که در پژوهش‌های پیشین، نسبت به جنبه‌های مثبت کارکرد روانی غفلت شده و لازم است که در ادبیاتی دیگر این جنبه‌ها بیشتر مدنظر واقع شود. ایشان به‌دنبال آن، مفهوم بهزیستی روان‌شناختی را در حیطه روان‌شناسی مثبت‌گرا این‌گونه تعریف نموده است:

«بهزیستی روان‌شناختی یعنی تلاش برای استعلا و ارتقا که در تحقق استعدادها و توانایی‌های بالقوه فرد بروز می‌کند و نشان دهنده دست یابی یک شخص به قابلیت کامل روانی است».

با تکیه بر مبانی مطالعات مبتنی بر تعامل فرد با محیط، از رویکرد تحقیق تجربی ساکنان جهت ارزیابی وضعیت کیفیت محیط کالبدی و عملکردی، سود برده شده است. رویکرد تحقیق تجربی، رویکرد کاملی از کیفیت از دیدگاه برنامه‌ریزی، محسوب می‌گردد (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۲، ۹۸). براساس رویکرد مذکور، می‌توان از دو نوع شاخص مرتبط نام برد، شاخص‌های اثرمحور[2] و مشاهدهٔ کارشناسی[3]. مؤلفه‌ها و سنجه‌های مورد بررسی و گروه‌بندی هر کدام کدام از آن‌ها، در ارتباط با متغیرهای اصلی پژوهش به‌صورت جدول زیر بوده و بنابر مبانی روان‌شناسی مثبت‌گرا که پیش‌تر ذکر گردید، تنها شاخص‌های رضایتمندی مورد ارزیابی خواهند بود. بنابراین شاخص‌های آزردگی، مورد نظر نمی‌باشد.

جدول۲- متغیرهای اصلی، مؤلفه‌ها و سنجه‌های مورد ارزیابی

متغیر اصلی	نوع شاخص	مؤلفه	سنجه
کیفیت محیط کالبدی	اثر محور	بهداشت محیطی	-وضعیت بهداشت صوتی (نبود سر و صدای مزاحم) محله.
			-وضعیت سکون و آرامش محیط محله.
			-وضعیت پاکیزگی محیط محله و عاری بودن آن از انواع آلاینده‌ها از قبیل زباله و نخاله و غیره.
		خوانایی	-میزان شناخت مسیرهای مهم محله.
			-میزان شناخت محدوده قلمروها و فضاهای عمومی محله.
			-میزان شناخت نشانه‌های طبیعی یا انسان ساخت در محله.
			-میزان شناخت لبه‌های شهری محله.
			-میزان شناخت گره‌های شهری محله.
		اصالت	-مدت زمان سکونت در محله (سال).
			-مدت زمان سکونت در منزل (سال).

1. Ryff
2 . Effect-based
3 . Exposure-based

	مشاهده کارشناسی	سبزینگی	-وضعیت سرانه فضای سبز شهری محله.
			-وضعیت توزیع فضای سبز شهری محله.
			-وضعیت کیفیت طراحی فضای سبز شهری محله.
			-وضعیت حضورپذیری فضای سبز شهری محله از نظر تعبیه مبلمان شهری مناسب.
			-وضعیت سبزینگی معابر محله.
		ساخت ساختمانی	-میزان مساحت قطعات ساختمان‌های مسکونی محله.
			-وضعیت تعداد طبقات ساختمان‌های مسکونی محله.
			-وضعیت کیفیت ساختمان‌های مسکونی محله.
		نفوذپذیری	-وضعیت بلوک‌بندی محیط محله توسط شبکه معابر.
			-وضعیت سلسله‌مراتب معابر محله.
			-میزان نفوذپذیری بصری در سطح محله.
			-میزان نفوذپذیری کالبدی در سطح محله.
کیفیت محیط عملکردی	اثر محور	خوداتکایی	-میزان استفاده از خدمات خرده‌فروشی محله جهت تأمین نیازهای روزانه و هفتگی.
			-میزان استفاده از کاربری‌های خدماتی محله (تهیه غذا، لباس و غیره).
			-میزان استفاده از فضاهای آموزشی محله.
			-میزان استفاده از فضاهای ورزشی محله.
			-میزان استفاده از فضاهای مذهبی محله.
			-میزان استفاده از فضاهای فرهنگی محله.
		سرزندگی	-میزان مراجعه به فضاهای عمومی محله جهت انجام فعالیت‌های اختیاری.
			-وضعیت ساعات مراجعه به فضاهای عمومی محله.
			- میزان وجود فعالیت‌های اختیاری در محله.
		دسترسی	-وضعیت دسترسی به حمل‌ونقل عمومی در محله.
			-وضعیت دسترسی به مراکز خرید نیازهای روزانه و هفتگی در محله.
			-وضعیت دسترسی به کاربری‌های مختلف محله‌ای از طریق پیاده‌روی.
			-وضعیت دسترسی ساکنان محله به مرکز شهر.
		ایمنی و امنیت	-میزان ایمنی ساکنین در مقابل تردد وسایل نقلیه موتوری در محله.
			-وضعیت روشنایی فضاهای عمومی محله در شب.
			-وضعیت امنیت اجتماعی در فضاهای عمومی محله.
	مشاهدهٔ کارشناسی	کاربری زمین	-میزان تراکم فروشگاه‌ها و مراکز خرید در مرکز محله.
			-میزان سازگاری کاربری‌ها در سطح محله.
			-میزان تناسب کاربری‌ها با مقیاس محله.

(منبع: مطالعات کتابخانه‌ای پژوهشگران، ۱۴۰۲)

نقش کیفیت محیط شهری در زندگی شهروندان که به بارزترین شکل در زندگی روزمره افراد متبلور می‌گردد، از ابعاد مختلفی قابل‌توجه می‌باشد. این مهمّ در سالیان اخیر از دریچه سلامت شهروندانّ مورد نظر بوده است. مرور مطالعات مربوط به نقش کیفیت محیط در سلامت شهروندان نشان‌گر آن است که بیشتر مطالعات انجام‌شده مربوط به سلامت فیزیکی شهروندان می‌باشد و مطالعات مربوط به سلامت و بهزیستی روانی شهروندان، کمتر مورد توجه بوده است. مطالعات انجام‌شده نیز، محدود به سالیان نه چندان دور می‌باشند. این مهم، بیشتر با رواج موضوع روان-

شناسی مثبت‌گرا و در پی طرح موضوع بهزیستی روان‌شناختی افراد، در ارتباط بوده و باعث جذابیت و در نتیجه گسترش مطالعات مربوط به نقش کیفیت محیطی در بهزیستی روان‌شناختی شهروندان گردیده است.

رویکردهای مربوط به مطالعات انجام‌شدهٔ مرتبط را می‌توان در دو دسته با رویکردهای آسیب‌شناختی و رویکرد مثبت‌گرا مورد دسته‌بندی قرار داد. در رویکرد آسیب‌شناختی به‌معنای واقعی کلمه نمی‌توان از بهزیستی صحبت نمود بلکه بایستی با تغییر محیط به‌دنبال کاهش اثرات منفی و آسیب‌زای محیطی بود. بنابراین تحقیقات انجام شده با رویکرد اخیر، در اینجا مورد نظر نیستند. در بررسی پژوهش‌های خارجی انجام شده با رویکرد مثبت‌گرا، می‌توان این‌گونه برداشت نمود که در سال‌های اخیر مطالعه سلامت و بهزیستی ذهنی/روان‌شناختی افراد در تحقیقات خارجی، بیشتر از منظر فضاهای سبز شهری مورد نظر بوده است و در این ارتباط مطالعات مختلف، اثرات مثبت این‌گونه فضاها را بر سلامت و بهزیستی شهروندان تأیید و گوشزد نموده‌اند. ازسویی دیگر؛ مطالعهٔ سازهٔ بهزیستی روان‌شناختی به‌معنای واقعی، در پژوهش‌های داخلی مورد توجه نبوده است. همچنین پژوهش‌های انجام‌شده، اگرچه با رویکرد مثبت‌گرا انجام‌یافته‌اند؛ ولی به‌جای مفهوم بهزیستی، بیشتر سلامت روان شهروندان را مورد مطالعه قرار داده‌اند و عموماً از ابزارهای مشترکی به‌ویژه پرسشنامهٔ سلامت عمومی استفاده نموده‌اند. این مهم در پژوهش‌های داخلی تا آن‌جایی پیش‌رفته که به نظر می‌رسد، شهرسازان مرز مشخصی بین سلامت روان و بهزیستی روان‌شناختی شهروندان قائل نیستند. حال با درنظرگیری قلمرو مکانی پژوهش حاضر، می‌توان استنباط نمود که محله‌های غیررسمی نه تنها کمتر از دریچهٔ سلامت ساکنان مورد مطالعه قرار گرفته‌اند بلکه از نظر بهزیستی روان‌شناختی ساکنان‌نیزموردتوجه و مطالعه‌نبوده‌اند.در جدول۱برخی‌از مرتبط‌ترین‌پژوهش‌ها باپژوهش‌حاضرقابل‌مشاهده می‌باشند.

جدول۳-پیشینه پژوهش

پژوهشگر(ان)	عنوان	نتیجه
دانگ و کین[1]، ۲۰۱۷	بررسی پیوند بین محیط محله و بهزیستی روانی: مطالعه موردی پکن، چین.	از بین ویژگی‌های شکل یک محله، نزدیکی به پارک ارتباط قابل‌توجهی با بهزیستی روانی دارد.
وجسیس و همکاران[2]، ۲۰۱۸	ارتباط بین نواحی سبز شهری و بهزیستی فیزیکی و روانی مراجعه‌کنندگان.	حضور بیشتر فضاهای سبز شهری و کیفیت آن‌ها می‌توان به ارتقای سلامت جسمی و ذهنی کمک نماید.
هانگ و همکاران[3]، ۲۰۱۹	اثر فراوانی مراجعه و گذران زمان در فضای سبز شهری بر بهزیستی ذهنی.	فراوانی مراجعه و گذر بیشتر زمان در فضاهای سبز شهری، دارای اثرات مثبت و برعکس آن دارای اثرات منفی بر بهزیستی ذهنی ساکنان شهری می‌باشد. برای بهبود بهزیستی ذهنی، فضاهای سبز شهری باید محیط‌های خوب پیاده‌روی و دسترسی را در اولویت قرار دهد.
میشرا و یو[4]، ۲۰۲۰	برنامه‌ریزی شهری و سلامت روانی: چگونه می‌توان شهرهای سالم‌تری برای جمعیت سالخوردگانمان جهت بهبود سلامت روان طراحی کنیم؟	برنامه‌ریزی شهری می‌تواند برای سلامتی مفید باشد. این مهم می‌تواند از طریق باغبانی درمانی به وقوع بپیوندد.
هاستد و بارچل[5]، ۲۰۲۲	آیا فضای عمومی برای بهبود بهزیستی باید سبز باشد؟ تحلیلی از فضای عمومی در سراسر لندن بزرگ و ارتباط آن با بهزیستی ذهنی.	بین فضای سبز و بهزیستی همبستگی مثبتی وجود دارد. همچنین فضای سخت نیز به‌طور قابل‌توجهی با بهزیستی در محله‌های با ایمنی بالا همبستگی مثبتی دارد اما این رابطه در مناطق با ایمنی پایین برعکس می‌باشد.
ما و همکاران[1]، ۲۰۲۴	ارزیابی کیفیت فضای خیابان و عدم تطابق بهزیستی ذهنی و تأثیر آن با استفاده از داده‌های	دسترسی به شبکه جاده‌ای، فضای سبز، زندگی راحت و قیمت مسکن با بهزیستی روانی همبستگی مثبت بالایی دارند با این حال، کاربری

1. Dong and Qin
2. Vujcic and et al
3. Hong and et al
4. Mishra and Yu
5. Husted and Burchell

	چند منبعی.	مختلط زمین، شاخص روشنایی شبانه و تراکم جمعیت دارای همبستگی منفی می‌باشند.
پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۷	تأثیر چشم‌اندازهای شهری بر سلامت روان شهروندان، مطالعه موردی مناطق ۲ و ۹ شهر تهران.	سلامت شهر درگرو داشتن محیطی سالم و بسترهای مناسب اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیست‌محیطی است که شهروندان پایه و اساس و سرمایه اصلی آن را تشکیل می‌دهند.
آبرون و همکاران، ۱۳۹۷	واکاوی ابعاد کیفیت محیط شهری مؤثر بر سطح سلامت روانی شهروندان، مورد مطالعاتی: محله‌های بهار و انقلاب اسلامی شهر سبزوار.	کیفیت محیط محله‌های شهری با سطح سلامت روانی ساکنان ارتباط مثبت و معناداری دارد. در این ارتباط به ترتیب سه عامل دخیل‌اند: ارزش‌های معنایی محله، کیفیات عملکردی و کیفیت فیزیکی محله.
حکیمیان و مظهری، ۱۳۹۸	تدوین چارچوب مفهومی تبیین‌کننده کیفیت‌های طراحی شهری مرتبط با سلامت روان ساکنان محلات شهری.	کیفیت‌های طراحی شهری از بُعد ماهوی، نظیر ایمنی و امنیت، همسازی با طبیعت و دسترسی به فضای سبز-ابی نفوذپذیری و حرکت پیاده، کیفیت عرصه همگانی، رنگ تعلق و دلبستگی به مکان و پاکیزگی محیط، همچنین از بعد رویه‌ای تعاملات و مشارکت اجتماعی با سلامت روان ساکنان در ارتباط می‌باشند.
عبداله زاده فرد و شمس‌الدینی، ۱۳۹۹	نقش کیفیت محیطی محله در سلامت روحی و روانی ساکنان (مطالعه موردی محله سنگ سیاه، کلان‌شهر شیراز)	انسجام اجتماعی و اعتماد در محله، نسبت به سایر زمینه‌های کیفیت محیط تأثیر بیشتری بر سلامت روحی و روانی ساکنان دارد.
هاشم‌پور و عزتی، ۱۴۰۰	تأثیر فضاهای سبز (پارک محله‌ای) بر سلامت روانی (شادمان) ساکنین، نمونه موردی: محله‌های میرداماد و مقصودیه در شهر تبریز.	با افزایش میزان دسترسی به فضای سبز درون محله‌ای محلات مسکونی توسط واحدهای مسکونی، ساکنان از سطح شادی بیشتری برخوردار می‌گردند.
کریمی و همکاران، ۱۴۰۱	ارزیابی تأثیر کیفیت‌های طراحی شهری بر سلامت روانی و شادمانی شهروندان (نمونهٔ موردی: محله‌های چهارباغ و سوران در شهر سنندج)	کیفیت‌های ادراکی، بصری، محیط اجتماعی و عملکردی بیش‌ترین اثرگذاری را بر سلامت شهروندان دارد.
سیانی و فرتاش مهر، ۱۴۰۲	بررسی نقش فضاهای عمومی در سلامت روان شهروندان.	بین مؤلفه‌های فضاهای عمومی و سطح سلامت شهروندان رابطه‌ای قوی برقرار می‌باشد. از بین مؤلفه‌های مذکور می‌توان از کیفیت‌های منظر شهری و طراحی در فضاهای عمومی نام برد.

(منبع: مطالعات کتابخانه‌ای پژوهشگران، ۱۴۰۲)

روش پژوهش

پژوهش حاضر در زمرهٔ پژوهش‌های اکتشافی[2]-تحلیلی قرار دارد. بنابراین فاقد فرضیه است. رویکرد پژوهش ترکیبی بوده و متعلق به پارادایم فرا اثبات‌گرایی می‌باشد. همچنین از نظر کاربست نتایج می‌توان آن‌را در زمره پژوهش‌های کاربردی به‌شمار آورد. در فرایند پژوهشی پیش رو، وضعیت کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محله سایان شهر زنجان از طریق دو گروه شاخص‌های اثر محور و مشاهدهٔ کارشناسی، مورد ارزیابی قرارگرفته و روابط آن با وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان تبیین گردیده است.

جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، از دو طریق مطالعات کتابخانه‌ای و روش‌های میدانی انجام پذیرفته است. روش‌های میدانی مورد استفاده شامل: استفاده از پرسش‌نامه نیمه ساختار یافته، مصاحبه و مشاهده بوده که برای ارزیابی شاخص‌های اثر محور و وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان استفاده گردیده است. بنابراین پرسشنامهٔ مذکور شامل دو گروه از سوالات بوده که گروه اول مربوط به وضعیت کیفیت محیط کالبدی و عملکردی و گروه دوم سوالات مربوط به وضعیت بهزیستی روان‌شناختی است و در آن پرسشنامه ۵۴ سؤالی ریف[3] مورد استفاده قرار گرفته است. نحوهٔ سنجش و ارزیابی شاخص‌های مشاهده کارشناسی، به این‌صورت است که مؤلفه‌های دید، منظر و معابر

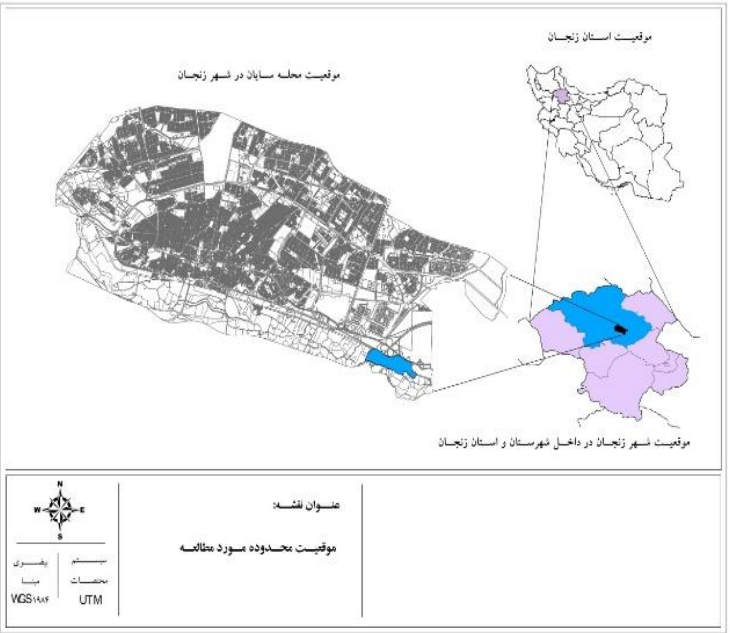
1. Ma and et al
2. Exploratory researches
3 . Ryff

از طریق مشاهده و بررسی مستقیم پژوهشگران و سایر مؤلفه‌ها نیز از طریق دسته‌بندی وضعیت محتمل هر مؤلفه در یک محله مسکونی، توسط داده‌ها و اطلاعات موجود و بررسی‌های میدانی پژوهشگران، مورد امتیازدهی واقع گردیده‌اند. در مرحله بعدی با مطالعه و غور در مبانی نظری بهزیستی روان‌شناختی، شاخص‌های مذکور همسان‌سازی گردیده‌اند. در این راستا با تکیه برمبانی نظری موجود، مقادیری که به بهبود و ارتقای وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان محله‌های منتخب شهر زنجان اشاره دارند، امتیاز بالاتری (از ۱ تا ۵) را به خود اختصاص داده‌اند.

جامعه آماری تحقیق شامل ساکنان کلیه پلاک‌های مسکونی محله سایان بوده و تعداد اعضای نمونه آماری پژوهش نیز با استفاده از فرمول کوکران[1] و با دقت ۰/۹۵برابر با ۱۳۴ پلاک مسکونی تعیین گردیده است. تکمیل پرسشنامه‌ها در سطح محله سایان به‌طور سیستماتیک در کل سطح محله و با مراجعه به درب منازل انجام یافته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های اثر محور، از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و از نرم‌افزار Smart PLS استفاده شده است. داده‌های مشاهده کارشناسی نیز مورد تحلیل کیفی قرارگرفته‌اند.

شناخت محدودهٔ مورد مطالعه

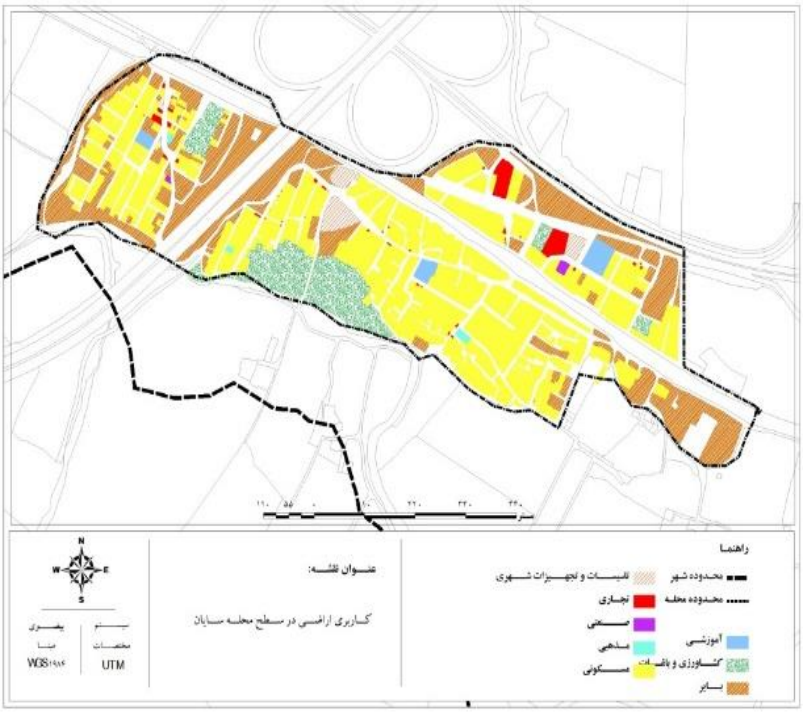
شهر زنجان بر سر راه تهران- تبریز از شهرهای بخش شرقی استان زنجان است که در ارتفاع متوسط ۱۶۶۳ متر از سطح دریا واقع گردیده است. مساحت محدودهٔ شهر ۶۱۶۰ هکتار است (مهندسان مشاور آرمانشهر، ۱۳۸۵). جمعیت شهر نیز همان‌طور که بیان گردید، برابر با ۴۳۰۸۷۱ نفر می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). شهر زنجان به‌عنوان اولین و بزرگ‌ترین نقطه شهری استان در رده جمعیتی ۵۰۰-۲۵۰ هزار نفر و مرکز سیاسی-اداری استان زنجان محسوب می‌شود.

نقشه ۱-موقعیت محدوده مورد مطالعه (ترسیم از: پژوهشگران، ۱۴۰۲)

1 . Cochran

محله سایان شهر زنجان از سکونت‌گاه‌های اسکان غیررسمی نسبتاً قدیمی شهر زنجان است که همچنان در حال رشد بوده و گسترش آن ادامه دارد. جمعیت این محله برابر با ۴۳۷۶ نفر بوده (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و مساحت آن برابر با ۴۴ هکتار می‌باشد (برزگر و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۴۴). اراضی بایر و باغات، بخش زیادی از محدوده محله را به خود اختصاص می‌دهند. به همین جهت، تراکم جمعیتی و ساختمانی این محله نسبتاً پایین بوده و محله از نظر اختصاصات شهری، در شرایط ضعیفی به سر می‌برد. وجود افراد مهاجر از شهر زنجان و روستاهای اطراف را می‌توان از ویژگی‌های جمعیتی محله سایان برشمرد. از دیگر ویژگی‌های برجستهٔ کالبدی و عملکردی محلهٔ مذکور، جداشدگی آن از طریق خط راه‌آهن و اتوبان زنجان-تهران و فاصله از بافت کالبدی سایر محله‌های شهر زنجان می‌باشد. این موضوع از نظر عملکردی تا حدود زیادی باعث انزوای محله سایان گردیده است.

نقشه۲-محدوده و کاربری اراضی محله سایان

(ترسیم از: پژوهشگران ، ۱۴۰۲)

بحث و ارائهٔ یافته‌ها

نظر به داده‌های به‌دست آمده، مشخصات افراد نمونه آماری محلهٔ سایان به این‌صورت می‌باشد که از نظر سن و جنس، بیش‌ترین فراوانی جمعیت در رده سنی ۲۹ تا ۳۹ سال قرار دارد و این میزان ۵۳ درصد از کل افراد نمونه آماری است. ازنظر جنسیت، ۶۷ درصد افراد نمونه آماری را مردان تشکیل می‌دهند. از نظر وضعیت تأهل، بیشتر افراد نمونه آماری ساکن در محله سایان شهر زنجان متأهل بوده و ۹۳ درصد از کل افراد نمونه آماری مورد پژوهش را متأهلین تشکیل می‌دهند. بیش‌ترین میزان تحصیلات افراد نمونه آماری، برابر با ۴۷ درصد، دارای مدرک تحصیلی دیپلم و کاردانی هستند. سایر مشخصات اعضای نمونه آماری به‌صورت جدول زیر می‌باشد:

جدول ۴- بررسی مشخصات اعضای نمونه آماری پژوهش

مشخصات	رده‌بندی	درصد
سن	از ۱۸ تا ۲۹	۷
	از ۲۹تا ۳۹	۵۳
	از ۳۹ تا ۴۹	۴۰
	از ۴۹ تا ۵۹	۰
	از ۵۹ تا بالاتر از آن	۰
جنس	زن	۳۳
	مرد	۶۷
وضعیت تأهل	مجرد	۷
	متأهل	۹۳
میزان تحصیلات	زیر دیپلم	۴۰
	دیپلم و کاردانی	۴۷
	کارشناسی	۱۳
	کارشناسی ارشد	۰
	دکتری	۰
مالکیت مسکن	مالک	۸۷
	مستأجر	۱۳

(منبع: پژوهشگران، ۱۴۰۲)

الف-تحلیل داده‌های اثر محور

در ابتدای بررسی برازش آزمون‌های اندازه‌گیری مدل معادلات ساختاری، به بررسی وضعیت سازه‌های اصلی مدل پرداخته شده است. بدین ترتیب، هر سه سازهٔ موردنظر از نظر آزمون‌های اندازه‌گیری، دارای میزان‌های مورد قبولی می‌باشند. در این ارتباط میزان آلفای کرنباخ[1] و پایایی ترکیبی[2] بالای ۰/۷ و روایی همگرای[3] آن‌ها نیز بالای ۰/۵ بوده است. آزمون روایی واگرای سازه‌های اصلی نیز همراه با سایر سازه‌های فرعی انجام شده و در ادامه بررسی شده است.

جدول ۵-نتایج آزمون‌های اندازه‌گیری سازه‌های اصلی مدل معادلات ساختاری پژوهش

متغیر	آلفای کرنباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
کیفیت محیط کالبدی	۰/۷۷۰	۰/۷۸۵	۰/۵۳۳
کیفیت محیط عملکردی	۰/۸۵۹	۰/۸۷۴	۰/۵۷۷
وضعیت بهزیستی روان‌شناختی	۰/۹۵۶	۰/۹۶۶	۰/۵۵۱

(منبع: محاسبات پژوهشگران، ۱۴۰۲)

1 . Cronbach's alpha
2 . Composite reliability
3 . Convergent validity

با انجام آزمون تحلیل عاملی و بررسی نتایج آن، سنجه‌هایی که بار عاملی آن‌ها کمتر از ۰/۴ بود از مدل حذف گردیدند. در این ارتباط سنجه‌های کیفیت محیطی همگی بار عاملی قابل قبولی را کسب نمودند اما سوالات شماره ۴، ۹، ۲۴، ۱۶، ۱۷، ۴۶ و ۳ سازه بهزیستی روان‌شناختی از مدل حذف گردید. بررسی دقیق‌تر سنجه‌های کیفیت محیطی نشان می‌دهد که سنجه‌های وضعیت سکون و آرامش محیط محله با بار عاملی ۰/۹۴۳، میزان شناخت نشانه‌های طبیعی یا انسان ساخت محله با بار عاملی ۰/۸۷۱، مدت زمان سکونت در منزل (سال) با عاملی ۰/۹۲۳، میزان استفاده از فضاهای آموزشی محله با بار عاملی ۰/۸۹۶، وضعیت اوقات مراجعه به فضاهای عمومی محله با بار عاملی ۰/۹۱۵، وضعیت دسترسی ساکنان محله به مرکز شهر بار عاملی ۰/۸۸۵ و وضعیت امنیت اجتماعی در فضاهای عمومی محله با بار عاملی ۰/۹۱۶ دارای بیش‌ترین میزان بار عاملی در بین سنجه‌های متعلق به مؤلفه‌های مرتبط می‌باشند. بررسی آزمون‌های پایایی آلفای کرنباخ و پایایی ترکیبی مؤلفه‌های مورد مطالعهٔ کیفیت محیط کالبدی و عملکردی و همچنین بهزیستی روان‌شناختی نشان می‌دهد که تمامی آن‌ها دارای میزان پایایی بالای ۰/۷ بوده و نتایج مورد تأیید می‌باشند. بررسی آزمون روایی همگرای مؤلفه‌های مورد مطالعه نشان می‌دهد که تمامی مؤلفه‌ها دارای میزان روایی بالای ۰/۵ بوده و نتایج مورد تأیید می‌باشند.

جدول ۶-نتایج آزمون‌های اندازه‌گیری مدل معادلات ساختاری پژوهش

متغیر	مؤلفه	میانگین/مجموع	آلفای کرنباخ	پایایی ترکیبی	روایی همگرا
کیفیت محیط کالبدی	بهداشت محیطی	۲/۷	۰/۷۰۶	۰/۷۷۶	۰/۶۵۳
	خوانایی	۲/۳۳	۰/۷۶۶	۰/۷۶۸	۰/۵۲۲
	اصالت	۳/۲۷	۰/۷۷۷	۰/۷۹۸	۰/۸۱۶
کیفیت محیط عملکردی	خوداتکایی	۱/۹۱	۰/۸۵۶	۰/۸۵۹	۰/۷۰۴
	سرزندگی	۱/۸۲	۰/۸۱۱	۸۴۰	۰/۷۲۹
	دسترسی	۲/۱۸	۰/۷۴۶	۰/۷۸۴	۰/۵۸۲
	ایمنی و امنیت	۲/۵۹	۰/۸۲۶	۰/۸۸۶	۰/۷۴۰
بهزیستی روان‌شناختی	پذیرش خود	۳۵/۸۷	۰/۹۲۳	۰/۹۳۹	۰/۶۹۴
	روابط مثبت با دیگران	۴۳/۷۳	۰/۹۳۱	۰/۹۴۴	۰/۶۴۸
	خودمختاری	۳۷/۳۳	۰/۹۰۳	۰/۹۵۴	۰/۵۶۸
	تسلط بر محیط	۳۸/۶	۰/۸۸۴	۰/۹۰۶	۰/۵۵۸
	زندگی هدفمند	۳۸/۲	۰/۹۰۶	۰/۹۱۵	۰/۶۰۷
	رشد فردی	۳۷/۹۳	۰/۹۲۱	۰/۹۲۸	۰/۶۵۷

(منبع: محاسبات پژوهشگران، ۱۴۰۲)

بررسی روایی واگرایی داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از معیار HTMT صورت پذیرفته است. حد مجاز معیار HTMT میزان ۰/۸۵ تا ۰/۹ می‌باشد. اگر مقادیر این معیار کمتر از ۰/۹ باشد، روایی واگرا قابل‌قبول است. بررسی روایی واگرایی مقادیر به دست آمده از سازه‌های اصلی و فرعی مدل معادلات ساختاری پژوهش نشان می‌دهد که تمامی مقادیر دارای میزانی کمتر از ۰/۹ بوده و قابل‌قبول می‌باشند.

جدول ۷-نتیجه آزمون روایی واگرای مدل معادلات ساختاری پژوهش

	اصالت	ایمنی و امنیت	بهداشت محیطی	بهزیستی روان‌شناختی	تسلط بر محیط	خوانایی	خودکارایی	خودمختاری	دسترسی	رشد فردی	روابط مثبت با دیگران	زندگی هدفمند	سرزندگی	پذیرش خود	کیفیت محیط عملکردی	کیفیت محیط کالبدی
اصالت																
ایمنی و امنیت	۰/۴۱۰															
بهداشت محیطی	۰/۳۵۱	۰/۵۹۹														
بهزیستی روان‌شناختی	۰/۳۸۳	۰/۴۸۵	۰/۷۲۴													
تسلط بر محیط	۰/۳۶۵	۰/۳۰۷	۰/۶۷۲	۰/۸۶۳												
خوانایی	۰/۶۰۷	۰/۵۸۸	۰/۳۱۱	۰/۶۱۰	۰/۶۱۱											
خودکارایی	۰/۴۸۴	۰/۲۹۸	۰/۳۵۱	۰/۲۹۱	۰/۳۲۵	۰/۳۶۲										
خودمختاری	۰/۳۱۸	۰/۲۷۷	۰/۳۵۳	۰/۵۸۴	۰/۲۹۰	۰/۳۱۳	۰/۱۶۵									
دسترسی	۰/۴۷۷	۰/۵۲۷	۰/۸۶۴	۰/۵۸۱	۰/۳۵۴	۰/۴۳۵	۰/۵۵۹	۰/۵۷۴								
رشد فردی	۰/۲۳۸	۰/۳۵۸	۰/۳۶۸	۰/۸۰۳	۰/۵۷۹	۰/۵۷۶	۰/۱۸۰	۰/۳۶۳	۰/۶۰۸							
روابط مثبت با دیگران	۰/۲۰۷	۰/۵۵۶	۰/۶۷۰	۰/۸۱۰	۰/۵۸۴	۰/۳۴۴	۰/۲۷۲	۰/۳۴۳	۰/۴۶۷	۰/۵۱۹						
زندگی هدفمند	۰/۳۶۱	۰/۳۰۷	۰/۴۸۳	۰/۸۷۹	۰/۸۲۰	۰/۷۰۸	۰/۲۴۹	۰/۲۷۶	۰/۳۱۵	۰/۶۴۳	۰/۵۲۱					
سرزندگی	۰/۱۷۲	۰/۱۳۵	۰/۴۸۲	۰/۳۲۶	۰/۱۶۶	۰/۳۸۲	۰/۳۲۶	۰/۲۸۶	۰/۷۶۵	۰/۴۱۳	۰/۳۹۰	۰/۲۹۱				
پذیرش خود	۰/۲۸۰	۰/۳۷۹	۰/۷۱۸	۰/۸۳۱	۰/۵۹۵	۰/۲۷۹	۰/۱۳۱	۰/۳۴۳	۰/۳۶۰	۰/۴۷۶	۰/۵۹۲	۰/۶۹۷	۰/۳۱۱			
کیفیت محیط عملکردی	۰/۵۲۸	۰/۷۳۶	۰/۷۵۴	۰/۵۶۵	۰/۴۳۰	۰/۵۸۲	۰/۸۴۰	۰/۴۲۷	۰/۸۸۸	۰/۵۰۷	۰/۵۴۹	۰/۳۸۴	۰/۸۳۲	۰/۳۸۰		
کیفیت محیط کالبدی	۰/۸۹۲	۰/۷۱۵	۰/۸۴۵	۰/۷۶۹	۰/۷۴۴	۰/۸۱۰	۰/۵۰۵	۰/۴۲۵	۰/۷۴۵	۰/۵۶۶	۰/۵۳۲	۰/۷۲۸	۰/۴۷۲	۰/۵۳۴	۰/۸۰۸	

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲)

در بررسی برازش مدل ساختاری پژوهش، شاخص SRMR نشان می‌دهد که میزان به دست آمده برای مدل حاضر کمتر از ۱بوده و برابر با ۰/۷۶ است که حکایت از برازش کلی قابل‌قبول مدل دارد. در ادامه و در بررسی روابط بین سازه‌های مدل ترسیمی، ابتدا روابط مستقیم بین سازه‌های اصلی مورد بررسی قرارمی‌گیرند. در این ارتباط، با بررسی میزان ضریب تعیین سازه بهزیستی روان‌شناختی مشخص گردید که سازه مذکور به‌میزان ۰/۲۶۶ توسط سازه‌های کیفیت محیط کالبدی و عملکردی تبیین می‌گردد. بررسی سایر آماره‌های مربوط به روابط بین سازه‌های اصلی از جمله: میزان احتمال، ضرایب مسیر و ضرایب معناداری حاکی از وجود رابطه معنادار بین تنها دو سازه اصلی مدل مورد تحقیق می‌باشد. بدین ترتیب سازه کیفیت محیط کالبدی با میزان احتمال ۰/۰۰۲، میزان ضریب مسیر ۰/۵۱۸ و ضریب معناداری ۳/۱۸۶ رابطه‌ای معنادار را با سازه بهزیستی روان‌شناختی مورد تأیید قرار می‌دهد.

سازه کیفیت محیط عملکردی نیز با میزان احتمال ۰/۸۴، میزان ضریب مسیر ۰/۰۲۹- و میزان ضریب معناداری ۰/۲۰۳ بدون تأثیر معناداری بر سازه بهزیستی روان‌شناختی می‌باشد.

جدول ۸-بررسی روابط مستقیم بین سازه‌های اصلی مدل معادلات ساختاری پژوهش

ردیف	روابط	میزان احتمال	ضریب مسیر	ضریب معناداری	نتیجه
۱	تأثیر سازه کیفیت محیط کالبدی بر سازه بهزیستی روان‌شناختی	۰/۰۰۲	۰/۵۱۸	۳/۱۸۶	تأیید
۲	تأثیر سازه کیفیت محیط عملکردی بر سازه بهزیستی روان‌شناختی	۰/۸۴	-۰/۰۲۹	۰/۲۰۳	رد

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲)

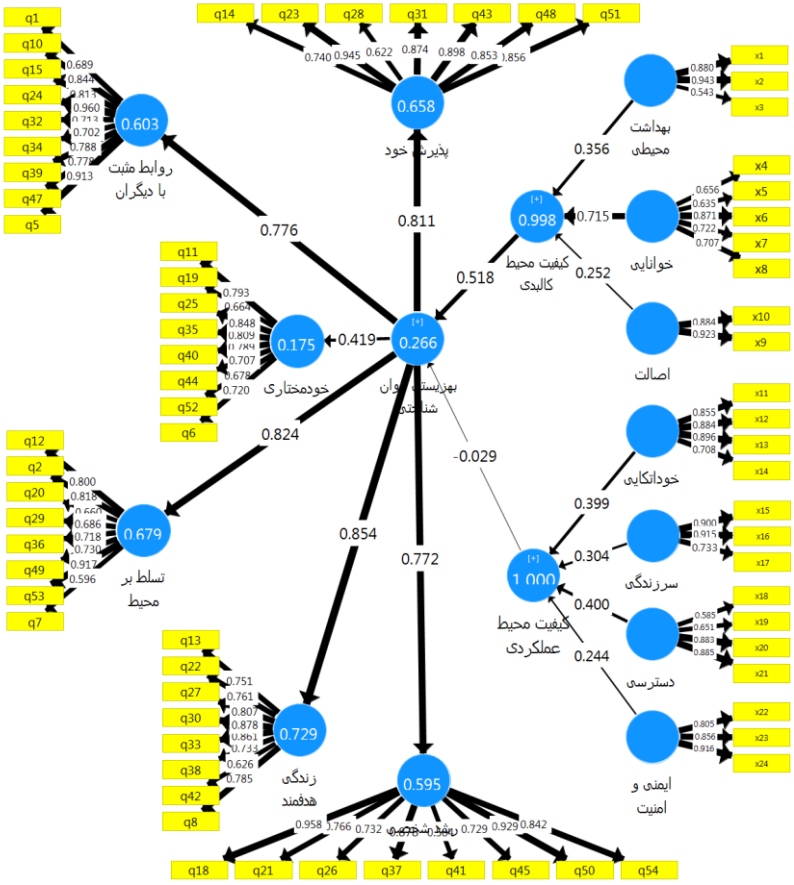
بررسی بیشتر روابط میان سازه‌ها یا به‌عبارتی روابط غیرمستقیم، نشان از روابط معنی‌دار بین سازه‌های فرعی دارد. در این ارتباط سازه‌های بهداشت محیطی، خوانایی و اصالت دارای رابطه معناداری با اغلب زیرمقیاس‌های سازه بهزیستی روان‌شناختی می‌باشند. ارتباطات مذکور در قالب جدول ۹ ارائه شده است. همان‌طور که در جدول مذکور مشاهده می‌گردد؛ سازه کیفیت محیط کالبدی با تمامی زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی رابطه دارد. سازه فرعی خوانایی نیز ضمن برقراری رابطه با سازه بهزیستی روان‌شناختی، با تمامی زیرمقیاس‌های آن نیز رابطه دارد. سازه بهداشت محیطی به غیر از سازه‌های خودمختاری و تسلط بر محیط، با سایر زیرمقیاس‌های بهزیستی دارای رابطه است. در نهایت، سازهٔ اصالت نیز به غیر از سازهٔ خودمختاری با سایر زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی ارتباط برقرار می‌کند.

جدول ۹- بررسی روابط غیرمستقیم معنادار بین سازه‌های مدل معادلات ساختاری پژوهش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	میزان احتمال	ضریب معناداری	نتیجه بررسی رابطه
کیفیت محیط کالبدی	زیرمقیاس پذیرش خود	۰/۰۰۱	۳/۲۱۳	تأیید
	زیرمقیاس روابط مثبت با دیگران	۰/۰۰۱	۳/۲۳۹	تأیید
	زیرمقیاس خودمختاری	۰/۰۱۲	۲/۵۳۵	تأیید
	زیرمقیاس تسلط بر محیط	۰/۰۰۲	۳/۱۲۵	تأیید
	زیرمقیاس زندگی هدفمند	۰/۰۰۱	۳/۲۶۸	تأیید
	زیرمقیاس رشد فردی	۰/۰۰۱	۳/۲۵۹	تأیید
بهداشت محیطی	بهزیستی روان‌شناختی	۰/۰۳۷	۲/۰۸۷	تأیید
	زیرمقیاس پذیرش خود	۰/۰۴۱	۲/۰۴۸	تأیید
	زیرمقیاس روابط مثبت با دیگران	۰/۰۴۴	۲/۰۲۴	تأیید
	زیرمقیاس خودمختاری	۰/۰۸۴	۱/۷۳	رد
	زیرمقیاس تسلط بر محیط	۰/۰۵۱	۱/۹۵۷	رد
	زیرمقیاس زندگی هدفمند	۰/۰۳۷	۲/۰۹۶	تأیید
	زیرمقیاس رشد فردی	۰/۰۳۴	۲/۱۲۱	تأیید
خوانایی	بهزیستی روان‌شناختی	۰/۰۰۲	۳/۱۸۲	تأیید
	زیرمقیاس پذیرش خود	۰/۰۰۲	۳/۰۴۲	تأیید
	زیرمقیاس روابط مثبت با دیگران	۰/۰۰۲	۳/۱۵۳	تأیید
	زیرمقیاس خودمختاری	۰/۰۱۳	۲/۴۹۲	تأیید

	زیرمقیاس تسلط بر محیط	۰/۰۰۳	۳/۰۱۱	تأیید
	زیرمقیاس زندگی هدفمند	۰/۰۰۲	۳/۱۲۶	تأیید
	زیرمقیاس رشد فردی	۰/۰۰۲	۳/۱۵۸	تأیید
اصالت	بهزیستی روان‌شناختی	۰/۰۱۱	۲/۵۶۲	تأیید
	زیرمقیاس پذیرش خود	۰/۰۱۲	۲/۵۱۴	تأیید
	زیرمقیاس روابط مثبت با دیگران	۰/۰۱۵	۲/۴۵۱	تأیید
	زیرمقیاس خودمختاری	۰/۰۵۶	۱/۹۱۴	رد
	زیرمقیاس تسلط بر محیط	۰/۰۱۳	۲/۴۹	تأیید
	زیرمقیاس زندگی هدفمند	۰/۰۱۲	۲/۵۳۱	تأیید
	زیرمقیاس رشد فردی	۰/۰۱۴	۲/۴۷۵	تأیید

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲)

شکل ۲- مدل معادلات ساختاری پژوهش و بارهای عاملی سازه‌ها

(ترسیم از: پژوهشگران، ۱۴۰۲)

ب-تحلیل داده‌های مشاهده کارشناسی

شاخص‌های مشاهده کارشناسی، دارای مقیاس‌ها و اوزان متفاوتی هستند و باهدف تبیین نقش آن‌ها در بهزیستی روان‌شناختی ساکنان محله سایان تنظیم گردیده‌اند. همسان‌سازی شاخص‌های مذکور با مطالعه و غور در مبانی

نظری بهزیستی روان‌شناختی انجام‌یافته، به این‌صورت است که سعی بر آن بوده تا با تکیه بر مبانی نظری موجود، مقادیری که به بهبود و ارتقای وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان محله‌های منتخب شهر زنجان اشاره دارند، امتیاز بالاتری (از ۱ تا ۵) را کسب نمایند. بدیهی است که برخی از سنجه‌های متعلق به هر مؤلفه باتوجه به ماهیت خود، نحوهٔ همسان‌سازی متفاوت‌تری نسبت با سایر سنجه‌ها داشته‌اند. با همسان‌سازی امتیازات به دست آمده از مطالعهٔ کیفیت محیط کالبدی و عملکردی، اقدام به بررسی همبستگی بین شاخص‌های مشاهده کارشناسی با مقیاس کلی و زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی محله سایان به‌صورت کیفی گردیده است. نحوهٔ همسان‌سازی مؤلفه‌ها و میانگین امتیازات هر کدام، به‌صورت جدول ۱۰ می‌باشد.

همان‌طور که در جدول ۱۰ نشان داده شده است، مؤلفهٔ سبزینگی به‌دلیل عدم وجود هرگونه فضای سبز شهری در محله سایان شهر زنجان، هیچ امتیازی را به خود اختصاص نداده و از ادامه بررسی بیشتر کنار گذاشته می‌شود. در بین سایر مؤلفه‌ها، مؤلفهٔ ساخت ساختمانی با کسب امتیاز ۳/۰۲ با دارا بودن وضعیتی تقریباً در سطح متوسط، بیش‌ترین میزان را در بین تمامی مؤلفه‌های مشاهده کارشناسی به خود اختصاص می‌دهد. سایر مؤلفه‌ها نیز به‌ترتیب امتیازات عبارت‌اند از: مؤلفه نفوذپذیری با امتیاز ۲/۶۳، مؤلفه دید و منظر با امتیاز ۲/۲۳، مؤلفه کاربری زمین با امتیاز ۲/۱۷ و مؤلفه معابر با امتیاز ۱/۷۵.

جدول ۱۰–نحوه همسان‌سازی شاخص‌های مشاهده کارشناسی

محیط	مؤلفه	نحوه همسان‌سازی	امتیاز
کالبدی	سبزینگی	الف–سنجه وضعیت سرانه فضای سبز شهری محله: از طریق بررسی و مقایسه با استانداردهای فضای سبز شهری در ایران. ب–سایر سنجه‌ها: مشاهده، بررسی و امتیازدهی پژوهشگران باتوجه به وضعیت موجود.	–
	دید و منظر	–مشاهده، بررسی و امتیازدهی پژوهشگران باتوجه به وضعیت موجود.	۲/۲۳
	معابر	–مشاهده، بررسی و امتیازدهی پژوهشگران باتوجه به وضعیت موجود.	۱/۷۵
	ساخت ساختمانی	الف–سنجهٔ میزان مساحت قطعات مسکونی محله: دسته‌بندی مساحت قطعات مسکونی در ۵ گروه، از مساکن با متراژ زیر ۵۰ مترمربع (با امتیاز ۱) تا مساکن با متراژ ۳۰۰ متر و بیشتر از آن (با امتیاز ۵) ب–سنجه وضعیت تعداد طبقات ساختمان‌های مسکونی محله: دسته‌بندی طبقات ساختمان‌های مسکونی در ۵ گروه، از مساکن ۱ طبقه (با امتیاز ۵) تا مساکن با بیش از ۴ طبقه (با امتیاز ۱) پ–سنجه وضعیت کیفیت ساختمان‌های مسکونی محله: دسته‌بندی کیفیت ساختمان‌های مسکونی در ۵ گروه، از مساکن در دست ساخت (با امتیاز ۵) تا مساکن تخریبی (با امتیاز ۱)	۳/۰۲
	نفوذپذیری	الف–سنجه وضعیت بلوک‌بندی محیط محله توسط شبکه معابر: از طریق انجام مقایسه با بلوک‌بندی شطرنجی محیط، از بلوک‌بندی‌های کاملاً شطرنجی (با امتیاز ۵) تا بلوک‌بندی‌های کاملاً ارگانیک و درختی (با امتیاز ۱) ب–سنجه وضعیت سلسله‌مراتب معابر محله: بر اساس موجودیت و وضعیت هر کدام از سلسله‌مراتب ۵ گانه شبکه معابر محله، شامل: ۱–دسترسی پیاده و دوچرخه ۲–فرعی پیاده ۳–فرعی بن بست یا بن باز ۴–جمع و پخش‌کننده ۵–خیابان اصلی.	۲/۶۳
عملکردی	کاربری زمین	الف–سنجه میزان تراکم فروشگاه‌ها و مراکز خرید در مرکز محله: مشاهده، بررسی و امتیازدهی پژوهشگران با توجه به وضعیت موجود. ب–سنجه میزان سازگاری انواع کاربری‌ها در سطح محله: از طریق بررسی ویژگی‌های کاربری‌های موجود غیرمسکونی در سطح محله شامل ویژگی‌های اندازه و ابعاد زمین، شبکه ارتباطی، تأسیسات و تجهیزات، کاربری‌های وابسته، کیفیت هوا، کیفیت صدا، میزان نور، بو و دید و منظر و دسته‌بندی کاربری‌ها از کاربری‌های کاملاً سازگار (با امتیاز ۵) تا کاربری‌های کاملاً ناسازگار (با امتیاز ۱)؛ در نهایت محاسبه میانگین سازگاری کاربری‌های غیرمسکونی.	۲/۱۷

		پ-سنجه میزان تناسب انواع کاربری‌ها با مقیاس محله: از طریق بررسی مقیاس عملکردی کاربری‌های موجود غیرمسکونی در سطح محله با توجه به ماهیت هر کاربری و شعاع عملکردی آن و دسته‌بندی کاربری‌ها از کاربری‌های کاملاً متناسب (با امتیاز ۵) تا کاربری‌های کاملاً نامتناسب (با امتیاز ۱)؛ در نهایت محاسبه میانگین تناسب کاربری‌های غیرمسکونی.	
۲/۳۶	میانگین		

(منبع، مطالعات کتابخانه‌ای پژوهشگران، ۱۴۰۲)

پس از همسان‌سازی مؤلفه مشاهده کارشناسی براساس طیف لیکرت، اقدام به بررسی کیفی رابطه مؤلفه‌های مذکور با وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان محله سایان گردیده است. همان‌طور که در جدول زیر ملاحظه می‌گردد؛ امتیاز مقیاس کل بهزیستی روان‌شناختی برابر با ۲۳۱/۶۶ بوده و پایین‌تر از حالت خوب (با امتیاز ۲۷۰) می‌باشد و از حالت بسیار خوب (با امتیاز ۳۲۴) فاصله زیادی دارد. میانگین امتیاز مؤلفه‌های کیفیت محیط کالبدی و عملکردی نیز برابر با ۲/۳۶ که به مفهوم وضعیت ضعیف کیفیت محیط کالبدی و عملکردی است. قبل از بررسی دقیق‌تر روابط بین دو متغیر پیش‌گفته، بایستی در نظر داشت که در صورت وجود هرگونه رابطه‌ای بین کیفیت محیطی و بهزیستی روان‌شناختی، این رابطه نمی‌تواند رابطه‌ای منفی باشد. بدین مفهوم که با ضعیف‌تر شدن کیفیت محیط، میزان بهزیستی روان‌شناختی ساکنان بیشتر نمی‌گردد. بنابراین می‌توان ادعا نمود که بنابر ماهیت زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی و مؤلفه‌های مشاهده کارشناسی، رابطهٔ مثبتی بین آن‌ها ایجاد می‌گردد که با استفاده از یافته‌های تحقیق و مبانی علمی مرتبط می‌توان به‌صورت جدول زیر آن را خلاصه‌بندی نمود:

جدول ۱۱-بررسی روابط معنادار شاخص‌های مشاهده کارشناسی و بهزیستی روان‌شناختی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	نحوه ارتباط
معابر، کاربری زمین	زیرمقیاس تسلط بر محیط	مؤلفه‌های معابر و کاربری زمین حس تسلط و شایستگی در مدیریت محیط را القاء می‌کنند. همچنین سبب امکان کنترل فعالیت‌های خارجی و استفاده موثر از فرصت‌های اطراف می‌گردند. مؤلفه‌های مذکور در محله سایان به ترتیب با کسب امتیازات ۱/۷۵ و ۲/۳۶ هر دو وضعیتی ضعیف را به نمایش می‌گذارند و بر این اساس می‌توان از آن‌ها به عنوان عوامل موثر در کاهش میزان تسلط بر محیط در محله سایان نام برد.
دید و منظر	زیرمقیاس زندگی هدفمند	مؤلفه دید و منظر حس جهت‌دار بودن و معنادار بودن را القاء می‌کند. همچنین در هدفمندی و تعیین مقاصد در زندگی عاملی مثبت می‌باشند. مؤلفه مذکور با کسب امتیاز ۲/۲۳ با دارا بودن وضعیتی ضعیف عاملی موثر در کاهش میزان زندگی هدفمند ساکنان محله سایان می‌باشد.
	زیر مقیاس رشد فردی	مؤلفه دید و منظر احساس توسعه مداوم، رشد و انبساط را القاء می‌کند. همچنین در طول زمان در ایجاد حس تشخیص قابلیت و بهبودی در خود و رفتار عاملی مثبت می‌باشد. مؤلفه مذکور با کسب امتیاز ۲/۲۳ با دارا بودن وضعیتی ضعیف عاملی موثر در کاهش میزان رشد فردی ساکنان محله سایان می‌باشد.

(منبع، یافته‌های تحقیق و مطالعات کتابخانه پژوهشگران، ۱۴۰۲)

نتیجه‌گیری و ارائهٔ پیشنهادها

تأثیر کیفیت محیط بر انسان و کیفیت زندگی او دهه‌هاست که از سوی محققان مختلف در سراسر جهان در حال مطالعه است. زمانی که به ابعاد روح و روان انسان مراجعه می‌کنیم، گستردگی و عمق تأثیرات محیط بر انسان، به‌ویژه انسان شهری، بیشتر مشاهده می‌گردد. این مهم، ناشی از تعدد عوامل موثر و مداخله‌گر بر سلامت و بهزیستی

روان‌شناختی شهروندان است. پژوهش حاضر، نشان می‌دهد که وضعیت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان محله سایان تحت تأثیر کیفیت محیط کالبدی و عملکردی محله، دارای ویژگی‌های مشخصی است. در محلهٔ مذکور، بیش‌ترین میزان امتیاز در بین تمامی زیرمقیاس‌های بهزیستی روان‌شناختی، متعلق به زیرمقیاس روابط مثبت با دیگران بوده و کمترین میزان نیز متعلق به رشد فردی می‌باشد. این مهم به‌ویژه در صورت امکان مقایسه با وضعیت سایر انواع محله‌های شهری (از قبیل محله‌های برنامه‌ریزی‌شده و بافت قدیم) قطعاً معنادارتر خواهد بود.

براساس نتایج به‌دست آمده جهت پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش، مشخص گردید که در کل سازه بهزیستی روان‌شناختی در محله سایان به میزان ۰/۲۶۶ توسط کیفیت محیط کالبدی و عملکردی تبیین می‌گردد، این رابطه از نظر آماری معنادار اما ضعیف می‌باشد. در بررسی نحوه تأثیر کیفیت محیط کالبدی و عملکردی بر بهزیستی روان‌شناختی ساکنان، سازوکار رابطه پیش‌گفته مورد نظر بوده است. در این ارتباط بخشی از عوامل و متغیرهای محیطی داری نقش بیشتر و معنادارتری در وضعیت کلی بهزیستی روان‌شناختی به‌طور عام و زیرمقیاس‌های آن به‌طور خاص می‌باشند. از بین عوامل مذکور کیفیت محیط کالبدی دارای نقش پررنگ‌تری نسبت به کیفیت محیط عملکردی است. این مهم از طریق ۳ مؤلفه اثرمحور شامل: بهداشت محیطی، خوانایی و اصالت محیط و همچنین ۲ مؤلفه مشاهدهٔ کارشناسی شامل معابر و دید و منظر محقق می‌گردد و سبب شکل‌گیری ویژگی‌های بهزیستی روان‌شناختی خاص محله غیررسمی سایان در طول زمان گردیده است. این ادعا تا حدودی با یافته‌های سایر پژوهش‌های خارجی و داخلی در این زمینه از جمله دانگ و کین (۲۰۱۷)؛ وجسیس و همکاران (۲۰۱۸)؛ چانگ و همکاران (۲۰۲۰)؛ طباطبائیان و تمنایی (۱۳۹۲)؛ عظیمی و همکاران (۱۳۹۹) و دهقان و همکاران (۱۴۰۱) همسو می‌باشد، تحقیقاتی که در آن نقش عوامل کالبدی بر سلامت و بهزیستی شهروندان مشخص گردیده اما تاکنون بر نوع مؤلفه‌ها و اهمیت هر کدام، اتفاق نظر جمعی حاصل نگردیده است. آن‌چه پژوهش حاضر (اهمیت و اولویت بهزیستی روان‌شناختی ساکنان در محله‌های غیررسمی) بر آن اصرار می‌ورزد، خوانایی محیط می‌باشد. مؤلفه اخیر با تمامی زیرمقیاس‌های سازه بهزیستی روان‌شناختی، دارای ارتباط معناداری بوده و این ویژگی خوانایی محیط است که احتمالاً در محله‌های غیررسمی نتوان به خوبی شاهد آن بود.

در ارتباط با کیفیت محیط عملکردی، تنها مؤلفه اثرگذار آن کاربری زمین بوده است که با زیرمقیاس تسلط بر محیط ارتباط معناداری را برقرار می‌نماید. بررسی کیفیت محیط عملکردی در پژوهش‌های کمتری نسبت به کیفیت محیط کالبدی، مورد بررسی و مطالعه واقع گردیده است. آبرون و همکاران (۱۳۹۷)؛ عظیمی و همکاران (۱۹۹) و کریمی و همکاران (۱۴۰۱) از جمله پژوهشگرانی هستند که به این موضوع پرداخته‌اند. در این بین نبایستی آثار کیفیت محیط عملکردی را در ارتباط با موضوع پژوهش دست کم درنظر گرفت زیرا اگرچه شاید بتوان با رویکرد بهزیستی و روان‌شناسی مثبت‌گرا، ارتباطات اندکی را در مقایسه با کیفیت محیط کالبدی، بین محیط و حالات روحی و روانی، شناسایی نمود اما با رویکرد آسیب‌شناختی، مطمئناً ارتباط قوی‌تری بین کیفیت محیط عملکردی و سلامت و بهزیستی روان‌شناختی وجود خواهد داشت.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعهٔ حاضر، فرم‌های رضایت‌نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.
حامی مالی: هزینه‌های مطالعهٔ حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.
تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقالهٔ حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

آبرون، علی‌اصغر؛ قرایی، فریبا و طباطبائیان، مریم (۱۳۹۷)، واکاوی ابعاد کیفیت محیط شهری مؤثر بر سطح سلامت روانی شهروندان، مورد مطالعاتی: محله‌های بهار و انقلاب اسلامی شهر سبزه وار، نشریه معماری و شهرسازی آرمانشهر، دانشگاه علم و صنعت ایران، دوره ۱۱، شماره ۲۵: ۲۶۳-۲۵۱.

https://www.armanshahrjournal.com/article_85113.html

برزگر، صادق؛ حیدری، محمد تقی و احدنژاد روشتی، محسن (۱۴۰۰)، تحلیل سکونت‌گاه‌های غیررسمی با رویکرد زیست‌پذیری (مورد مطالعه: محلات غیررسمی شهر زنجان)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت، دوره ۲، شماره ۳۳، شماره پیاپی ۳۳: ۱۵۲-۱۳۷.

DOR: 20.1001.1.22516735.1398.9.33.10.3

https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_3429.html

پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۹)، سیر اندیشه‌ها در شهرسازی (۲) از کمیّت تا کیفیت، چاپ اول، تهران: انتشارات آرمانشهر.

پاکزاد، جهانشاه و بزرگ، حمیده (۱۳۹۴)، الفبای روانشناسی محیط برای طراحان، چاپ سوم، تهران: آرمانشهر.

پور احمد، احمد؛ فرهادی، ابراهیم؛ قربانی، رامین و درودی‌نیا، عباس (۱۳۹۷)، تأثیر چشم‌اندازهای شهری بر سلامت روان شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۲ و ۹ شهر تهران)، فصلنامه شهر پایدار، انجمن جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری ایران، دوره ۱، شماره ۳: ۳۳-۱۷.

Doi: 10.22034/JSC.2018.88476

https://www.jscity.ir/article_88476.html

حکمتی، امیرحسین؛ جودکی، حمیدرضا و زیاری، یوسفعلی (۱۴۰۱)، ارزیابی و رتبه‌بندی شاخص‌های پایداری محیط شهری منطقه ۲۲ کلانشهر تهران در راستای حفظ اکوسیستم طبیعی، فصلنامه اکوسیستم‌های طبیعی ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نور، سال سیزدهم، شماره چهارم، پیاپی ۵۰: ۵۴-۳۹.

https://sanad.iau.ir/Journal/nei/Article/983341

حکیمیان، پانته آ و مظهری، مهرنوش (۱۳۹۸)، تدوین چارچوب مفهومی تبیین کننده کیفیت‌های طراحی شهری مرتبط با سلامت روان ساکنان محلات شهری، نشریه گفتمان طراحی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، دوره اول، شماره ۱: ۱۷-۱۱.

https://udd.modares.ac.ir/article-40-34548-fa.html

دهقان، فاطمه؛ گلکار، کورش و حکیمیان، پانته آ (۱۴۰۱)، نقش طراحی شهری بر سلامت روان: تبیین چارچوب مفهومی رابطه کیفیت‌های محیط شهری و سلامت روان ساکنان شهر با تأکید بر افسردگی، نشریه معماری و شهرسازی آرمانشهر، دانشگاه علم و صنعت ایران، دوره ۱۵، شماره پیاپی ۳۸، ۲۱۵-۱۹۹.

Doi: 10.22034/AAUD.2022.261740.2372

https://www.armanshahrjournal.com/article_152332.html

رفیعیان، مجتبی و مولودی، جمشید (۱۳۹۰)، رویکردها و روش‌های سنجش کیفیت محیط مسکونی شهری، چاپ اول، تهران: آذرخش.

رفیعیان، مجتبی؛ عسگری زاده، زهرا و فرزاد، مهناز (۱۳۹۲)، مطلوبیت سنجی محیط های شهری (نگرشی تحلیلی در سنجش کیفیت محیط شهری، رویکردها، شاخص‌ها و روش‌ها)، چاپ اول، تهران: موسسه نشر شهر.

سادات حسینی، حکیمه و عبدی زرین، سهراب (۱۳۹۹)، مقدمات بهزیستی روان‌شناختی، تهران: انتشارات آزمون یار پویا.

سروستان، نرگس (۱۳۹۸)، بازکاوی مفاهیم بهزیستی روانشناختی، مجله پیشرفت های نوین در روانشناسی، علوم تربیتی و آموزش و پرورش، الهام قیاسی، سال دوم، شماره ۱۴: ۹۶-۸۰.

https://ensani.ir/file/download/article/1612092180-10146-16-68.pdf

طباطبائیان، مریم و تمنایی، مینا (۱۳۹۲)، نقش محیط‌های ساخته شده در سلامت روان، نشریه معماری و شهرسازی آرمانشهر، دانشگاه علم و صنعت ایران، ۶ (۱۱)، ۱۰۱-۱۰۹.

https://www.armanshahrjournal.com/article_33468.html

عبداله‌زاده فرد، علیرضا و شمس‌الدینی، علی (۱۳۹۹)، نقش کیفیت محیطی محله در سلامت روحی و روانی ساکنان (مطالعه موردی محله سنگ سیاه، کلان‌شهر شیراز)، نشریه دانش شهرسازی، دانشگاه گیلان، دوره ۴، شماره ۲: ۱۱۴-۹۵.

Doi: 10.22124/UPK.2020.14650.1307

https://upk.guilan.ac.ir/article_4003.html

عظیمی، المیرا؛ ستارزاده، داریوش؛ بلبلیان، لیدا؛ عبداله‌زاده طرف، اکبر و فرامرزی اصل، مهسا (۱۳۹۹)، ارزیابی تاثیر عوامل کالبدی-محیطی فضاهای عمومی بر سلامت روان شهروندان(مطالعه مورد: شهر اردبیل، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی)، دانشگاه خوارزمی تهران، دوره ۲۰، شماره ۵۹، ۳۱۹-۳۰۷.

https://jgs.khu.ac.ir/article-1-3755-fa.html

قاسمی سیانی, محمد و فرتاش مهر, نسیم (۱۴۰۲)، بررسی نقش فضاهای عمومی در سلامت روان شهروندان مطالعه موردی: منطقه ۲ شهرداری کرمانشاه، نشریه جغرافیا و روابط انسانی، آئیژ عزمی، ۶(۲): ۶۲۸-۶۴۲.

doi: 10.22034/gahr.2023.421120.1968

https://www.gahr.ir/article_185140.html

قضاوی، زهرا؛ ضیغمی، رضا؛ ساریچلو، محمدابراهیم و شهسواری، سعید (۱۳۹۸)، تأثیر آموزش راهبردهای نظم‌جویی شناختی هیجان بر بهزیستی‌روان‌شناختی‌پرستاران‌شاغل در بخش‌های‌روان‌پزشکی،نشریه‌روان‌پرستاری، انجمن‌علمی‌پرستاری‌ایران، دوره۷، شمار۴: ۷۳-۶۵.

https://ijpn.ir/article-1-1406-fa.html

کریمی، فیروزه؛ چاره‌جو، فرزین و کتاب اللهی، کسری (۱۴۰۱)، ارزیابی تأثیر کیفیت‌های طراحی شهری بر سلامت روانی و شادمانی شهروندان (نمونهٔ موردی: محله‌های چهارباغ و سوران در شهر سنندج)، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، دانشگاه اصفهان، دوره ۳۳، شماره ۴، شماره پیاپی ۸۸، ۴۸-۲۷.

Doi: 10.22108/GEP.2022.131505.1468

https://gep.ui.ac.ir/article_26860.html

لشکری، الهام و خلج، مهرشاد (۱۳۹۳)، سنجش کیفیت محیط شهری با رویکرد مکان محور، تهران: گنج هنر.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن. تهران: معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی.

مهدیزاده، جواد (۱۳۸۶)، برنامه‌ریزی راهبردی شهری (تجربیات اخیر جهانی و جایگاه آن در ایران)، تهران: شرکت طرح و نشر پیام سیما.

مهندسین مشاور آرمانشهر (۱۳۸۵)، طرح بازنگری تفصیلی شهر زنجان، جلد دوم، مطالعات کلی در مقیاس طرح جامع، سازمان مسکن و شهرسازی استان زنجان.

هاتف‌نیا، فاطمه؛ درتاج، فریبرز، درتاج؛ علی پور، احمد و فرخی، نورعلی (۱۳۹۸)، تأثیر اهمال کاری تحصیلی بر بهزیستی روان‌شناختی: نقش‌های واسطه‌ای شناور بودن، عواطف مثبت- منفی و رضایت از زندگی، فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی، انجمن روان شناسی ایران، دوره۲، شماره۳۳: ۷۶-۵۳.

https://www.socialpsychology.ir/article_91536.html

هاشم پور, امیررضا و عزتی مهر, محمدرضا (۱۴۰۰)، تاثیر فضاهای سبز (پارک محله‌ای) بر سلامت روانی (شادمانی) ساکنین، نمونه موردی محله‌های میرداماد و مقصودیه در شهر تبریز. مهندسی و مدیریت ساخت, دکتر روح اله طاهرخانی، ۶(۲): ۲۲-۲۸.

https://www.jecm.ir/article_156250.html

References

Chang, P; Tsou, C and Li, Y-S., (2020), Urban-greenway factors influence on older adults psychological well-being: A case study of Taichung, Taiwan, Urban Foresty& Urban Greening, 49, 126606.

https://doi.org/10.1016/j.ufug.2020.126606

Dong, H and Qin, B., (2017), Exploring the link between neighborhood environment and mental wellbeing: A case study in Beijing, China. Landscape and Urban Planning. 164: 71-80.

https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.04.005

Forsyth, A., (2020), What is a healthy place? Models for cities and neighbourhoods, Journal of Urban Design, 25(2): 186-202,

DOI: 10.1080/13574809.2019.1662718

Hasted, Holy. William and Burchell, Brendan (2022), Does public space have to be green to improve well-being? An analysis of public space across Greater London and its association to subjective well-being, Journal of Cities, 125 :103569: 1-11,

https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103569

Hong, S.-K.; Lee, S.-W.; Jo, H.-K and Yoo, M., (2019), Impact of Frequency of Visits and Time Spent in Urban Green Space on Subjective Well-Being. Sustainability, 11, 4189.

https://doi.org/10.1093/jurban/jti001.

Lecic-Tosevski, D., (2019), Is urban living good for mental health?, Current Opinion in Psychiatry: 32 (3): 204-209.

doi: 10.1097/YCO.0000000000000489.

Ma, Shuang; Wang, Biyan; Liu, Wei; Zhou, Hanxiao; Wang, Yuqian and Li, Shuangjin., (2024),Assessment of street space quality and subjective well-being mismatch and its impact, using multi-source big data, Cities, 147: 104797.

https://doi.org/10.1016/j.cities.2024.104797.

Mishra, A and Yu, R., (2020), Urban planning & mental health: How can we design healthier cities for our aging population to improve mental health outcomes?, University of Western Ontario Medical Journal, 88(2): 6-33.

https://doi.org/10.5206/uwomj.v88i2.7307

Roslan, S.; Ahmad, N.; Nabilla, N. and Ghiami, Z., (2017), Psychological Well-being among Postgraduate Students, Acta Medica Bulgarica, (44)1: 35-41.

https://doi.org/10.1515/amb-2017-0006.

Rugel, EJ; Carpiano, RM; Henderson, SB and Brauer, M., (2019), Exposure to natural space, sense of community belonging, and adverse mental health outcomes across an urban region. Environ Res, 171:365-377.

doi:10.1016/j.envres.2019.01.034.

Ryff, C. D (1989), Happiness is everything, or is it? Exploration on the meaning of psychological wellbeing, Journal of Personality and Social Psychology, 57(6): 1069-1081.

https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069

Vujčić, M; Tomićević, J; Zivojinovic, I and Tosković, O., (2019), Connection between urban green areas and visitors' physical and mental well-being, Urban Forestry & Urban Greening. 40: 299–307.

https://doi.org/10.1016/j.ufug.2018.01.028